Diverse artikler vedr. Utterslev Mose 1942-1974

Naturparken i Utterslev Mose.

Af Vejchef *B. Chr. Hüttemeier.*

Gangsti i Parkens Yderkant.

Med Loven af 1. Maj 1937 om Beskæftigelse af arbejdsløse blev der aabnet Mulighed for Statstilskud til Gennemførelse af en lang Række Arbejder, som ellers næppe af økonomiske Grunde kunde være bragt til Udførelse foreløbig. Det betydeligste af disse Parkarbejder er Istandsættelse af Utterslev Mose og Brønshøjholms Jorder som Naturpark (191 ha). Dette Parkanlæg i Forbindelse med Brønshøj Kirkemose (5 ha) og Gyngemosen (34 ha), der alle udgør en samlet Helhed, spænder over Arealer paa ialt ca. 230 ha, hvilket svarer til ca. 4 Gange Fælledparkens Størrelse.

Et Forslag vedrørende Vejanlæg m. m. over og langs med Utterslev Mose, der blev forelagt Borgerrepræsentationen, blev vedtaget den 25. Juni 1931, efter at et Udvalg havde behandlet Sagen. Det af Borgerrepræsentationen nedsatte Udvalg helligede sig særlig den Del af Forslaget, der angik Bevarelsen af Utterslev Mose som *Naturpark*, og fæstnede sig særlig ved Hensigterne om at reservere Dele af Mosearealet for det meget rige Fugleliv, der repræsenterer ialt 108 optalte Arter Fugle, hvoraf de 44 Arter ruger og yngler i Mosen. Udvalget havde visse Overvejelser om et udvidet Parkareal og hæftede sig særlig ved Kommunens Ejendom, Brønshøjholm, og den Syd derfor beliggende Brønshøj Kirkemose. Udvalget henstillede til Magistratens Overvejelse at udlægge Brønshøjholms Jorder til Park og at sikre, at Brønshøj Kirkemose benyttes til de samme almene Formaal som den øvrige Del af Utterslev Mose. Ved den endelige Beslutning om Udførelse af Naturparken i Utterslev Mose, der blev vedtaget i Borgerrepræsentationens Møde den 1. Juni 1939, blev det i 1931 nedsatte Udvalgs Henstilling fulgt, og hele Utterslev Mose, Brønshøjholms Jorder, visse Arealer Nord for Mosen og Brønshøj Kirkemose er nu inddraget i Naturparken. (Vedtagelsen af Indretning af Brønshøj Kirkemose som Parkareal skete dog allerede i Borgerrepræsentationens Møder den 7. Februar 1934 og den 28. Oktober 1937, og Vedtagelsen af Indretning af et Parkareal ved Raadvadsvej—Engsvinget skete den 11. Februar 1937).

Udsigten over den store Græsslette i Utterslev Moses nordligste Del.

I 1935—36 fik Københavns Vandforsyning en Bevilling paa 1.095.000 Kr. til en ekstraordinær Hovedoprensning af Utterslev Mose, idet Mosen i Aarenes Løb var blevet saa tilgroet, at der bortset fra Kanalen gennem Mosen kun fandte

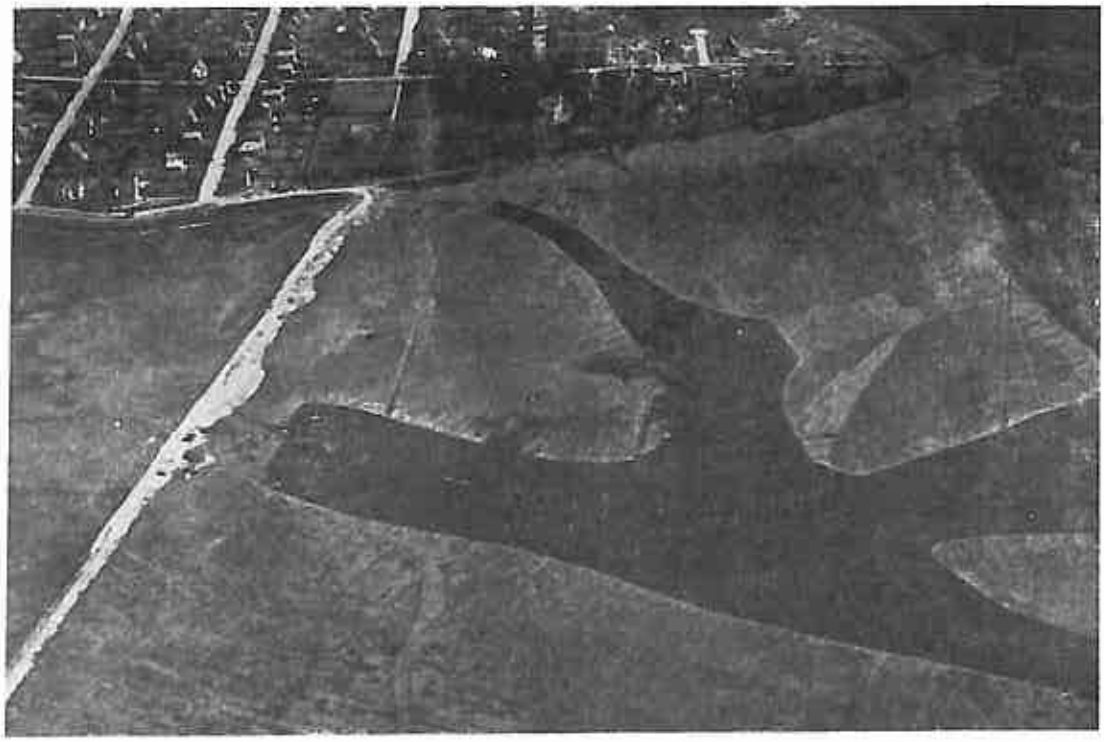

Den nordligste Trediedel af Mosen.

Øverst tilhøjre ses Gravemaskinen og tilvenstre det flydende Pumpeanlæg, der pumper den opgravede Fyld gennem lange Rørledninger ind paa Opfyldningsarealet.

Vand i den Del, der ligger nærmest Frederiksvej. Det store Oprensningsarbejde blev afslut- 1941, og Arbejdet med Istandsættelsen af det Parkomraade i Utterslev Mose paabegyndtes i mmeren 1939. Parkarbejdet blev udført som ɔmsforanstaltning indtil 28. Februar 1941 og derfortsat som almindelig Beskæftigelsesforanstalt-

m tidligere nævnt har Utterslev Mose altid haft ;t og interessant Fugleliv, og ved Anlæggelsen ıturparken er Udformningen derfor foretaget les, at der ogsaa i Fremtiden bliver rige Muligfor Fuglelivet. Vandforsyningens Udgravning ındarealet er foretaget saaledes, at Grænserne andarealet fremtræder som naturlige Søbredder. 'isse Steder er der i det udstrakte Omraade dan- ler. De store rørbevoksede Arealer, der afgiver Levevilkaar for Fuglene, er ved Udgravning af Kanaler adskilt fra de tilgængelige, landfaste er, saaledes at Fuglelivet paa Vandarealerne og ıdstrakte Rørskove ikke bliver forstyrret af Parkens Publikum. Kanalerne har kun lav Vandstand og bliver derfor rigt bevoksede med vildtvoksende Vand- og Sumpplanter, saaledes at de kun bliver meget lidt synlige og derfor ikke vil virke forstyrrende i Parkbilledet, men dog fungere som effektiv Adskillelse mellem tilgængeligt og utilgængeligt Terræn.

De oprindelige, meget smukke Jordformationer paa Brønshøjholms Jorder er bevaret uændret, men langs Mosens Grænser mod Syd havde Opfyldningerne til de tidligere gennemførte Vejanlæg medført nogen Ændring i den oprindelige Terrænform, og paa de Arealer, hvor Indpumpning af det fra Vandoprensningen fremkomne Slam er sket, har Jordflytningsarbejder været paakrævet for at skabe naturlige Forbindelser mellem Mosen og Landarealerne. Ligeledes har det været nødvendigt ved Parkens Udformning at tage Hensyn til de Veje, der samtidig med Parkarbejdet bringes til Udførelse, saaledes at Vejanlæggene paa naturlig Maade indordnes under Parkens Helhed.

ɔning af Kanaler omkring et af Opfyldningsarealerne.

Opfyldning af Vejdæmning over Mose.

Bro for Hovedvangen i Utterslev Mose.

Forinden Parkarbejdet blev paabegyndt, var der sket stor Skade paa visse af Arealerne, som ligger tæt op til Bebyggelsen, der paa mange Steder skyder sig langt ud i Moseterrænet, idet disse Arealer blev benyttet som Affaldspladser. Store Partier af Mosen henlaa derfor i meget utiltalende Stand, og den sparsomme Træ- og Buskvegetation var hærget og ødelagt som Følge af Børnenes ukontrollerede Færden i Mosen.

Med Undtagelse af værdifuld gammel Bevoksning af store Træer paa Brønshøjholms Jorder og nogen Bevoksning paa den Del af Vestenceinten, der skyder sig ud i Mosen i Nordvest, var hele Parkomraadet uden Busk- og Trævegetation af betydende Værdi. Der er derfor ved Parkens Udformning foretaget ret omfattende Plantninger af de til hver Lokalitet egnede, danske, vildtvoksende Buske og Træarter. Paa Skrænterne langs Mosen og paa de Skrænter, der er fremkommet som Følge af de nye Vejanlæg tværs over Mosen, plantes Fuglekrat bestaaende af forskellige Tjørnearter, Slaaen, vilde Roser o. lign.

Utterslev Moses Omgivelser er i det store og hele ret lavtliggende; kun paa to Steder, nemlig paa Brønshøjholms Jorder og ved Adgangsforbindelsen til Gyngemosen, hæver Terrænet sig op til en betydelig Højde, hvorfra der er vide Udsigter over Moselandskabet. Fra den Del af Mosen, der skyder sig op mod det gamle Utterslev — Arealet ved Raadvadsvej og Engsvinget — hæver Arealet sig svagt, saaledes at der herfra ligeledes er en meget bemærkelsesværdig og værdifuld Udsigt over det udstrakte Omraade. De vide Udsigter er det særlig karakteristiske ved Utterslev Mose, og al Plantning er derfor udført saaledes, at disse bevares.

I det udstrakte Parkomraade findes mange vildtvoksende Planter, som det er Hensigten at hæge om. Utterslev Mose har derfor været underkastet en botanisk Undersøgelse, der skal danne Grundlag for Bestræbelserne for for Fremtiden at bevare denne værdifulde Del af Vegetationen.

De tæt langs Veje og Stier liggende Græsarealer

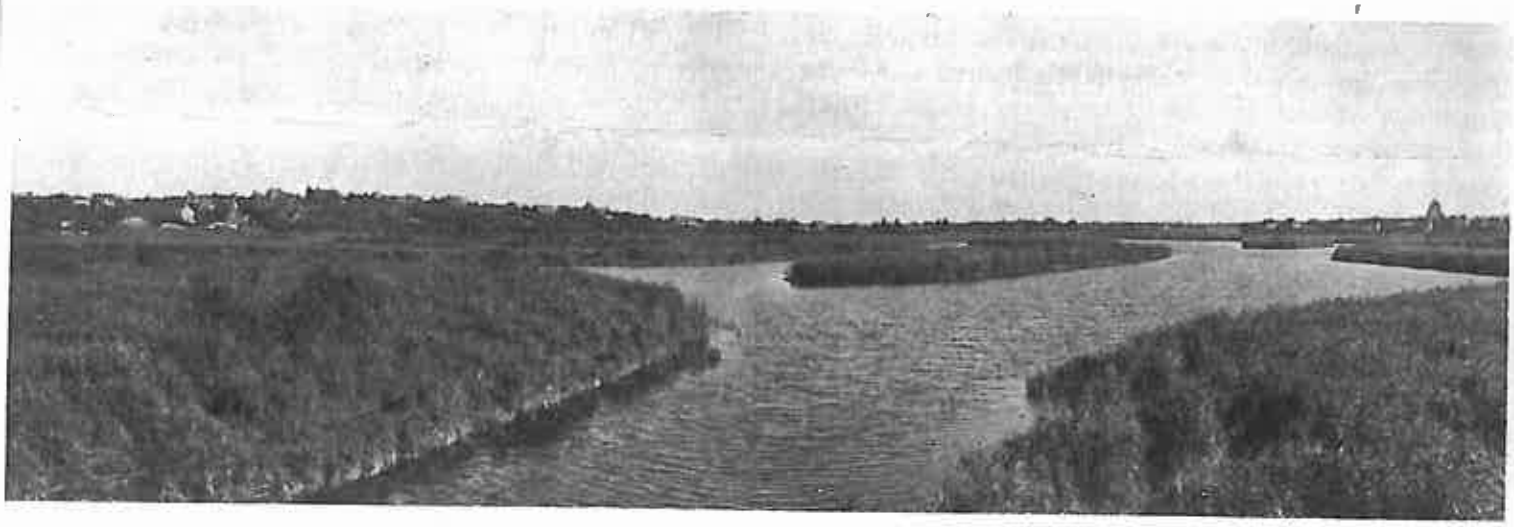

Den nordligste Del af den færdiggravede Mose med Grundtvigskirken i Baggrunden.

Indpumpning af Fyld paa Opfyldningsarealet.

gøres offentligt tilgængelige, og her vil Græsset blive holdt nede med Græsklipper i nødvendigt Omfang, men paa de store Græsenge, der strækker sig ud til den egentlige Mose, skal Græsset kun slaas en eller to Gange om Aaret, saaledes at alle de vildtvoksende Planter kan trives, blomstre og kaste Frø og dermed bevares for Parken.

Fra de højere liggende Arealer er der Udsigt over de store udgravede Vandarealer, og paa mange Steder naar Vandarealerne tæt ind til de utilgængelige Græsarealer, men hvor de store Rørskove strækker sig langs tilgængelige Arealer, savnes i nogen Grad Udsigt til Vandpartierne. Paa enkelte Steder er der allerede foretaget Udhugninger gennem Rørskovene, og det er Hensigten paa dertil egnede Steder at fortsætte med nye Udhugninger, saaledes at der dannes dybe Udsigter ud over de store Vandflader for derved i højere Grad fra de lavt liggende Partier af Mosen at drage Vandarealerne ind i Parkbilledet.

Foruden de smalle Græsarealer langs Veje, Gange og Cyklestier vil de store sammenhængende Græsarealer blive gjort frit tilgængelige, og i Parken er der indrettet 6 regulære Fodboldbaner, 4 paa Arealerne ved Raadvadsvej, 2 paa en mindre Del af Brønshøjholms Jorder samt nogle Arealer til Træningsspil. Disse 6 regulære Fodboldbaner, med Undtagelse af Fodboldbanerne paa Brønshøjholms Jorder, har i det væsentlige kunnet lægges paa Arealer, der ikke har krævet særlige Ændringer i Jordformen.

For at gøre det vidtstrakte Parkomraade let tilgængeligt er der anlagt baade Gang- og Cyklestier, og hvor disse er parallelt løbende, er de adskilt med en mellemliggende Græsrabat, saaledes at det spadserende Publikum ikke generes af Cyklefærdslen. Stierne er i det store og hele kun anlagt paa de Steder, hvor Publikum i tidligere Tid har slidt Stier i Græs-

Det flydende Pumpeanlæg tømmer en Pram for den opgravede og sønderdelte Fyld.

Pumpeanlægget og den lange Rørledning rigges til.

set, men alligevel vil Stierne i Utterslev Mose, paa Brønshøjholms Jorder samt i Brønshøj Kirkemose dog ialt udgøre 21,5 km, heraf er 12,8 km Spadserestier og 8,7 km Cyklestier. Langs Spadserestierne og paa Udsigtsstederne er anbragt Bænke og paa passende Steder i Nærheden af den Bebyggelse, der skyder sig ned mod Utterslev Mose, er indrettet smaa Legepladser, hvor der er opstillet simple Legeredskaber. Spredt i Parken er bygget de nødvendige Folkerums- og Værktøjsbygninger til Brug ved Parkarealets Drift og Vedligeholdelse, og i Tilslutning til disse Bygninger er anbragt de nødvendige Toiletrum for Parkens Publikum. Bygningerne er tegnet af Stadsarkitekten, og de er forsynet med Rørtag, saaledes at de naturligt underordnes Parken. Den gamle Gaard paa Brønshøjholms Jorder er nedrevet, kun Gaardens gamle Stuehus er bevaret og indrettet til Folkelokaler og Materialerum.

Arbejdet med den store Naturpark er nu ret langt fremme, saaledes at de tilgængelige Dele har kunnet tages i Brug af Publikum. De fleste Gang- og Cyklestier er anlagte og taget i Brug. Parkarbejdet paaregnes i det store og hele at kunne fuldføres i Løbet af dette Efteraar samtidig med, at de to store Veje, *Andemosevej* og *Hovedvangens Forlængelse*, der føres over Mosen, bringes til Afslutning. Et af Stianlæggene i Københavnsegnens grønne Omraader, nemlig Stianlæg Nr. 1, som Statsministeriet lader udføre, gaar gennem Utterslev Mose langs Hovedvangens Forlængelse og videre gennem Gyngemosen til Mørkhøjvej og derfra videre til Hareskoven.

Samtidig med Udførelsen af Parkarbejderne er der for at tilvejebringe bedre Vejforhold for den kørende Færdsel langs Mosens Sydside foretaget et ret stort Vejarbejde som Beskæftigelsesarbejde. Dette Arbejde er nu helt afsluttet og har dels bestaaet i Udvidelse af de tidligere anlagte Dele af Pilesvinget og

Utterslev Mose før Parkarbejdets Paabegyndelse.

svinget og dels Anlæg af nye Vejstrækninger i sættelse af disse Veje, nemlig Anlæg af en Vej em Brønshøj Kirkemose og Brønshøjholms Jor- paa Strækningen fra Brønshøj Kirkevej til Hoved- gen—Mosesvinget og Anlæg af en Vej fra Horse- ten til Raadvadsvej, saaledes at der nu er til- bragt en sammenhængende Vejstrækning paa e end 2 km Længde udgaaende fra Raadvadsvej or Alléen gennem Bispebjerg Kirkegaard og føl- le Mosens Sydside helt over til Søgaarden i Hu- ved Frederikssundsvej.

Til Vejledning for Publikum, der kunde ønske ese Naturparken, skal oplyses, at man allerede vil kunne foretage en udmærket Spadsere- eller letur langs Mosens Sydgrænse, dels ad de saaledes for beskrevne anlagte eller udvidede Veje eller ad de tidligere anlagte Veje fra Frederiksborg- mod Vest ad Raadvadsvej, Engsvinget, Mosesvin- Pilesvinget og Gaaseurtvej, hvorfra der ad Asters- eller Aakandevej er Forbindelse med Frederiks- dsvej.

Følgende større Arealer, der er tilgængelige for likum, passeres paa denne Tur:

Raadvadsvej—Engsvinget, et ca. 10 ha stort græs- klædt Areal, hvorpaa der er anlagt forannævnte 4 Fodboldbaner. Smukt Udsigtspunkt over det paa- gældende Areal fra Hjørnet af Raadvadsvej og Engsvinget.

Ved Hjørnet af Mosesvinget og Hovedvangen er beliggende Brønshøjholms Jorder (et ca. 20 ha stort Areal) med bakkede Formationer, hvorfra haves som nævnt storslaaende Udsigt over Mose- landskabet. Gaarden Brønshøjholms gamle Stue- hus af Bindingsværk findes her ved Hjørnet. Umid- delbart i Tilknytning til Brønshøjholms Jorder paa den modsatte Side af Hovedvangen er beliggende Brønshøj Kirkemose (ca. 5—6 ha stor).

3) Arealet ved Gaaseurtvej i Mosens vestlige Del.

Turen kan iøvrigt fortsættes Nord om Mosen ad Stier fra Astersvej og Gaaseurtvej forbi Vestenceinten — hvis østlige Strækning er beliggende ned mod Mosen — og videre langs Mosens Nordside indtil Hovedvangens Forlængelse. (Yderligere Fortsættelse af Turen langs Mosens Nordside maa vente til senere, naar de resterende Stianlæg er fuldført).

Anlægget af Hovedvangens Forlængelse er nu saa vidt fremskredet, at den nok kan benyttes fra Mosens Nordside mod Syd over Mosen til Hovedvangen.

Foruden ovennævnte tilgængelige Arealer langs Mosens Sydkant m. v. findes i Mosens nordlige Del et ca. 17 ha stort Areal mellem Gladsaxevej ved Frederiksborgvej og Andemosevejs Forlængelse med Adgang fra Andemosevej. Af Andemosevejs Forlængelse over Mosen til Grønnemose Allé i Gladsaxe er den nordlige Gang- og Cyklesti nu tilgængelig.

Dette Areal er allerede benyttet af den sportsudøvende Ungdom fra Emdrup og Bispebjerg Bydele.

I Løbet af indeværende Aar vil dette for København omfattende Parkanlæg være fuldført, og naar ad Aare Beplantningen vokser til, saa Trævæksten vil gøre sig gældende, vil her antagelig være opnaaet en enestaaende Naturpark, som vil være til Gavn og Glæde for Byens Befolkning.

Hovedentreprisen var overdraget Firmaerne *Saabye & Lerche A/S* og *Aug. Kjær-Petersen* med Firmaet *Stürup & Prosch-Jensen* som Underentreprenør for Landkanalernes Vedkommende.

Jordarbejde, Utterslev Mose.

J. STÜRUP & V. PROSCH-JENSEN

INGENIØR- & ENTREPRENØRFORRETNING

KØBENHAVN Tlf. Palæ 4239 & 2439 — FREDERICIA Tlf. 1432 — HJØRRING Tlf. 183

MITCHELLSGADE 23 KØBENHAVN V.

Oplags-kontrolleret

Brønshøj Avis

BRØNSHØJ-BLADET

ORGAN FOR BRØNSHØJ-HUSUM-UTTERSLEV
BRØNSHØJ-HUSUM FOLKEBLAD

Oplag: 10,200 Ekspl.

Nr. 32 | Redaktør: Civilingeniør JENS SVENDSEN
Red. og Ekspl.: Haabets Allé 1. Bella 802 og 2002 | Fredag den 24. August 1945 | Bladet udkommer hver Fredag Morgen i 10,000 Ekspl. og uddeles gratis i alle Hjem i Brønshøj, Utterslev og store Dele af Husum | 38. Aarg.

Selskabslokalerne Falkonerallé 96
anbefales til Forenings- og private Fester, samt Møder og Sammenkomster. Spisning til 150 Personer
FRODE PETERSEN Central 8550. Privat: Tlfn 2466 u.

Chr. Scharling
Slagtermester
Frederikssundsvej 143, Bella 119 og 1519
Specialitet: Sommelkekalvekød

„BELLAHØJ"
Aage Jørgensens Orkester spiller hver Aften

RADIOEN REPARERER REINBACHER
Frøsundsvej 137 Bella 511—1011

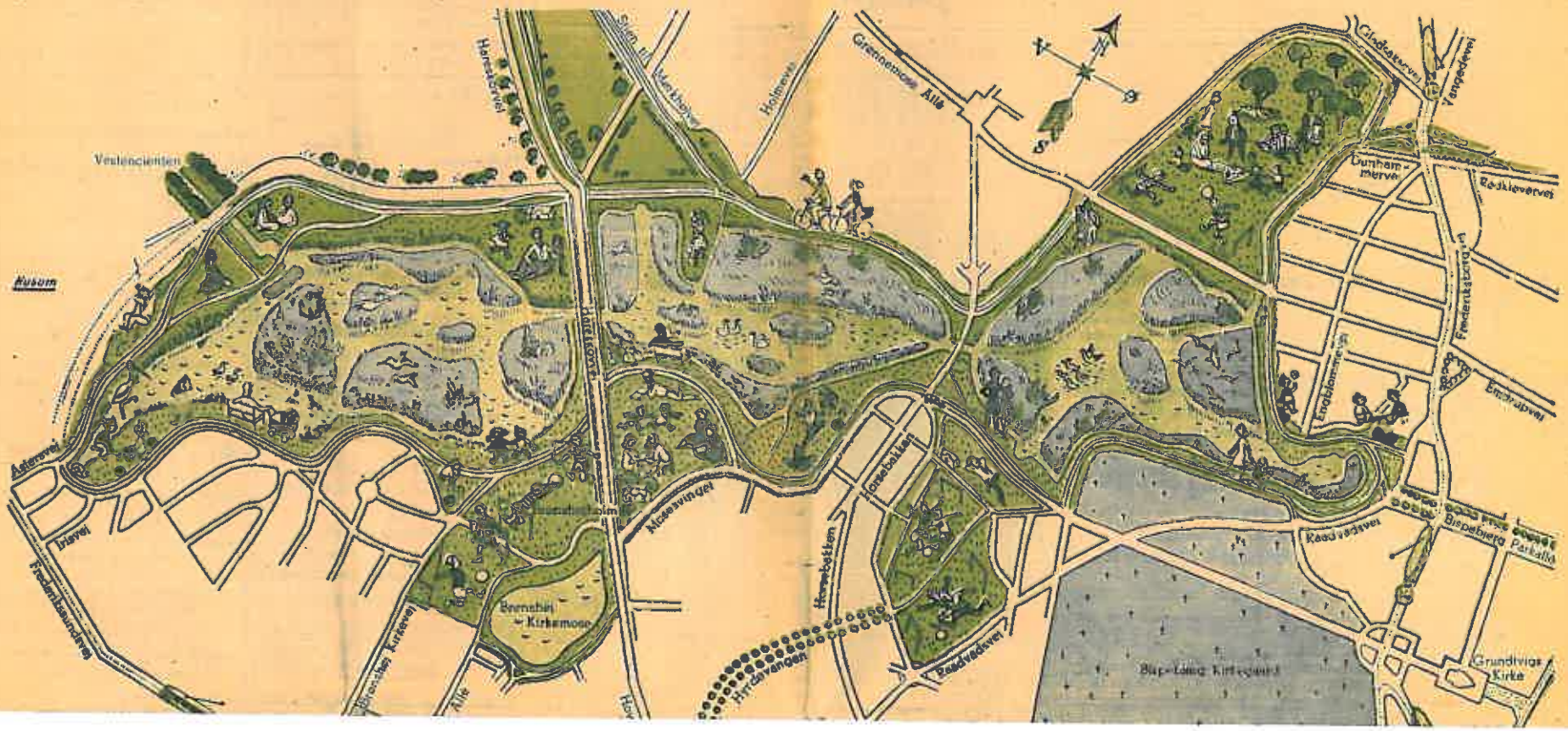
Vestlancienten
Husum
Astervej
Ingvej
Frederikssundsvej
Brønshøj Kirkevej
Alle
Brønshøj Kirkemose
Hørsholmvej
Hørsholm
Mosevinger
Hørsholmvej
Hørsholmvej
Hørsholmvej
Hørsholmvej
Hørsholmvej
Hørsholmvej
Grønnemose Alle
Hørsholmvej
Hørsholmvej
Hørsholmvej
Hørsholmvej
Hørsholmvej
Hørsholmvej

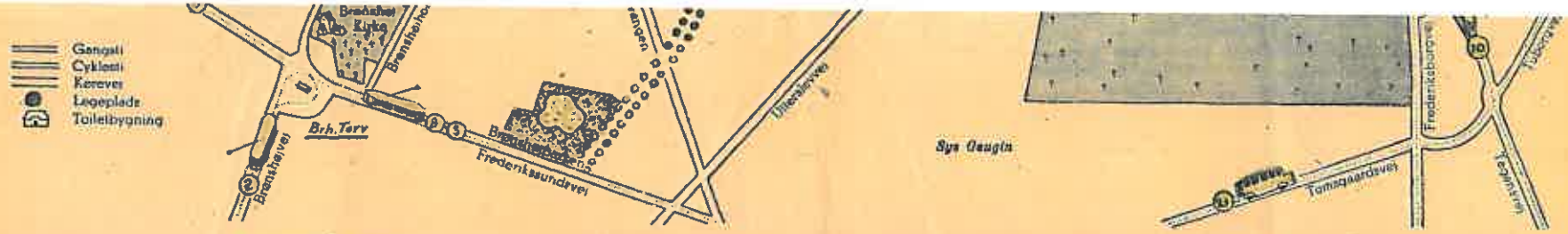

UD I MOSEN

I sin blændende elegante Streg viser Tegneren Sys Gaugin paa ovenstaaende Tegning Vej ud i Mosen og giver os i et Nu Mosens Herligheder.
Som Tegningen saaledes Mosen, begge er Perler, og enhver Københavner maa før eller senere

ud i Mosen.

Næste Fredag, Lørdag og Søndag foregaar den officielle Indvielse af denne Nordeuropas største Naturpark, 400 Tdr. Land stor og kun 5½ km fra Millionbyen Københavns Centrum.

Overskuddet fra Festen gaar til almene og velgørende Formaal her i Bydelen, og Komitéen har gjort en stor Indsats for at gøre Indvielsen til

Sæsonens største Folkefest.

Man ønsker, at hele Mosen skal være Festsal, og derfor gælder det ogsaa for det Areal, hvor Forlystelserne er koncentreret, at der bliver

ingen Entre

Direktør Kay Færch fra Husum Tivoli har Ledelsen af

Forlystelserne,

og det er ugerligt at nævne alt, hvad han har sørget for. Men for at tage et Udpluk: Skydebaner, Fiskedamme, Ring- og Pilekastning, Luftgynger, Sving- og Børnekarruseller, Automathaller, Lykkehjul, Forevisninger med kunstnerisk Optræden, Scala-Varieté osv. osv.

Komitéen har skaffet det nødvendige Grundlag for en

Kæmpe Tombola

i 2 Afdelinger, en 25 Øres og 1 Kroners. Gevinsterne er tildels Varer, som i Dag er meget sjældne, og i 1 Kroners Tombolaen findes som

Nittegevinst: en Nilfisk Støvsuger

Komitéen har sørget for saavel de lovmæssige som aandelig Fornødenheder. Udover de

2 Restaurationer

bliver der Boder, som vil forhandle næsten alle Slags Spiser.

Det, der skal ske Lørdag og Søndag, omtaler vi i det kommende Nr. Denne Gang holder vi os til

Programmet

Aabningsdagen Fredag d. 31. August

Kl. 18,00: Mosefesten aabnes med Kanonade. Formanden, H. M. Berthelsen, hyder velkommen. Politiets 50 Mands Orkester. Dir. Kaj Nielsen
Kl. 15,50: Bendixens Danse-Institut (paa Opvisningsstraden): Lyn-Akrobatik. Ulla Frederiksen. Akrobatisk Vals. Jytte Petersen. Gardersteep. 15 Piger i Garder-Uniform.
Kl. 16,00: Københavns Kommunes Orkester (30 Mand). Dirigent: Hr. Th. Dyring.
Kl. 16,30: Danse-Institut Max Møller (Opvisningsstraden): Borne-Step-Hold. Menuet af „Elverhøj".
Kl. 17,00: Yrsa Jarnholts Danse-Institut: Columbine-Polka: Evelyn Henriksen Foxtrot-Step: Gerda Bøkker. Akrobatisk Slow-Foxtrot.
Kl. 17,35: Kaptajn Jørgen Hansens Danse-Institut (Opvisningsstraden): Ballet og Akrobatik.
Kl. 18,00: Kapelmester Edvard Brinks Orkester (16 Mand). — Den officielle Indvielse. — Talere: Snedkermester Laur. Hansen, Brønshøj, Overborgmester Viggo Christensen, Borgmester Arne Sundbo, Arbejds- og Socialminister H. Hedtoft-Hansen.
Kl. 19,00: Dans paa den store Estrade.
Kl. 21,30: Fest-Fyrværkeri.
Fra Kl. 15,00 hver halve Time: Forestilling i Sangerinde-Teltet. — Scala Varietéen fremviser sit flotte Cocktail-Program.

Og hvordan kommer man saa ud i Mosen? Ja, Sys Gaugins Tegning giver et udmærket Svar paa Spørgsmaalet, men vi skal alligevel gøre opmærksom paa, at

Hareskovvej fører direkte til Festpladsen

Vore Politikere gaar i Tyskernes Fodspor

I Indledningen til Haager-Konventionen om Vedtægter for Krig til Lands, hedder det, at Underskriverne er bestemte af Ønsket om at tjene Menneskelighedens Interesser og Civilisationens stedse voksende Krav. Haager-Konventionen er underskrevet af næsten alle civiliserede Stater og I Artikel 56 hedder det:

Kommunens Ejendom og saadanne Etablissementer, der er indrettede til — — — og Undervisning — — — behandles som privat Ejendom.

Enhver Beslaglæggelse af saadanne Etablissementer er forbudt og skal forfølges.

Tyskerne overholdt selvfølgelig ikke Haager-Konventionen, det var jo kun „en Lap Papir". Og da de fik Brug for Skolerne, blev disse beslaglagt.

Det var i Krigstid, og Nød bryder alle Love, sagde Tyskerne, men alligevel vakte deres Lovbrud voldsom Harme.

Nu har vi Fred, men Skolerne er stadig i stort Tal beslaglagt. Af hvem? Ikke af de allierede (eller Englænderne, som mange udtrykker sig, naar de taler om S.H.A.E.F.) Dette fremgaar tydeligt af General Dewings officielle Udtalelse om „at han ikke saa nogen Grund til, at de tyske Flygtninge fortsat skulde lægge Beslag, netop paa Skolerne".

Altsaa er det den danske Regering, d. v. s. Politikerne, der fortsætter, hvor Tyskerne slap.

Ogsaa før de danske Politikere er Haager-Konventionen „en Lap Papir". Ganske vist gælder Konventionen for Krigstilstande, men er det virkelig d'Hr. Politikeres Mening, at de kan tillade sig det, som er forbudt for en fremmed Okkupationsmagt?

Den 9. April 1940 blev vort Land besat. Omgaaende indledte vore Politikere et inderligt Samarbejde med Tyskerne. Intet tysk Forlangende skræmte d'Herrer. Men som tidligere i Danmarks tusindaarige Historie, kom der et Tidspunkt, hvor FOLKET sagde Stop. Med Sorg maatte Politikerne 29. Aug. 1943 opgive Maskepiet med Tyskerne. Det blev fortsat i det skjulte, det har vi d'Herrerne Ord for i Dag.

Juni 1944 satte Folket endnu engang Tyskerne Stolen for Døren. Straks ilede Politikerne Tyskerne til Undsætning i Radioen tryglede de Befolkningen om at vende tilbage til Arbejdet. Udsigterne var jo ogsaa frygtelige, der var Fare for, at Tyskerne ikke længere vilde udbetale Politikerne deres Diæter.

Folket gik i Arbejde, men demonstrerede mod Politikerne ved først at gøre det Dagen efter det opgivne Tidspunkt. Nu har vi Fred, og der fortsættes hvor Tyskerne slap, men nu er det vore egne Goebbelser og Pancker, der regerer.

Naar Folket under Besættelsen knurrede, fik det automatisk den Besked: „Vi, Folkets kaarne Mænd, ved bedst, hvad der tjener det fælles Vel." Og deres Propagandamaskine skabte Myten om, at de var jo de klogeste osv. osv.

I det engelske Underhus skete det engang, at en blakket Politiker (den senere Lord Birkenhead) haanede Regeringen, som han betegnede som „2' Klasses Hjerner".

Hilst af stormende Bifald fra alle Sider rejste Austen Chamberlain sig og raabte harmdirrende og med Hentydning til Talerens haardkogte Forretningsmoral: „Heliere 2' Klasses Hjerner end 2' Klasses Karakterer!"

Uden paa nogen Maade at antyde, at vore Politikere er 1' Klasses Hjerner, kunde man føle Trang til at benytte Austen Chamberlains Tilraab over for vore egne Birkenhoeder.

Under Besættelsen har de vist, at de, om det maatte være nødvendigt for at redde Diæterne, var villige til at smige deres Sjæl.

Naar Handelen ikke kom i Stand, skyldes det, at Tyskerne nok betalte daarligt, men altid forlangte Værdier til Gangsld.

Men nu vil det danske Folk være Herre i sit eget Hus. Og det forlanger Skolerne givet fri. Vore Børn skal ikke have deres Undervisning i Kælderlokaler, medens de tyske Flygtninge med vore Politikerne Hjælp holder Vin-Foster som det er sket paa Bellahøjskolen.

Red.

Det sydslesvigske Spørgsmaal

hører til vore Dages mest brændende. Det er ret er der alt for mange af vore Landsmænd, der ikke er ret godt inde i det.

Skal f. Eks., naar engang Besættelsestroppernes igen forlader Landsdelen, vore trofaste, danskindede Sydslesvigere igen tyranniseres af deres tyske Undertrykkere? Nej! og atter Nej!

(Fortsættes Side 2)

Der bygges op efter det tyske Ødelæggelsesraseri

Den 10. Februar i Aar opskræmtes Brønshøj og Utterslev ved Middagstid af nogle dumpe Brag. Det var Tyskerne, der ogsaa i vor Bydel vilde rejse nogle Mindesmærker for den tyske Kultur.

Maskinarbejder V. R. Bjerre, Nebbegaardsbakken 17, var en af dem, der fik sit Hjem totalt ødelagt. Efter Kapitulationen tog han straks fat paa Bygning af et nyt Hus, og i Torsdags kunde Rejsegildet fejres. Ved den Lejlighed fortalte Bjerres Søn, Hans Vilhelm Bjerre om de uhyggelige Begivenheder lige før Sprængningen.

„Fra Efteraaret 1942 var jeg med i det illegale Arbejde. Vi var aldrig helt klar over, hvor meget Tyskerne vidste om vores Virksomhed, og vi maatte til enhver Tid være forberedt paa at faa Besøg af Gestapo."

„Og det skete altsaa den 10. Februar?"

„Nej, d. 9. Min Far var taget paa Arbejde Kl. 5.45, og lidt efter hundrede det paa Døren. Det var Tyskerne, der hamrede løs med Geværkolberne og raabte, at det var det tyske Politi, der skulde straks lukkes op. Min Mor svarede, at hun blot skulde finde Neglen, og den Tid, vi vandt, brugte jeg til at komme i Tøjet og gøre min Maskinpistol klar. Vi slukkede Lyset, lukkede Døren op og kunde i Mørket uden for skimte Tyskerne, der var vist 4. Jeg fyrede med det samme, og to faldt; de to andre forsvandt omgaaende sammen med en tredie, der havde staaet paa Vagt paa den anden Side Huset. Jeg kunde tydeligt høre deres jernbeslaaede Støvler, da de løb. Her var min Chance. Jeg løb ned gennem Haven, sprang over Stakitet ind i Naboens Have og snoede mig videre til nogle Venner ovre i Søborg. De gav mig Husly, indtil jeg kunde komme videre til Lyngby, hvor jeg opholdt mig det meste af Tiden til den 4. Maj. Saa havde jeg paa Fornemmelsen, at det var ved at skete ind til Byen igen og var med, da de illegale Grupper efter Kapitulationen tog sig af de mest paatrængende Opgaver."

„Og hvad skete der saa her efter at De var forsvundet?"

„Ja, kort Tid efter kom Tyskerne igen," svarer Fru Bjerre, „de fik efterhaanden Forstærkning og var til sidst 16 eller 17. Jeg blev spurgt om, hvem det var, der havde skudt, og svarede, at det var vores Logerende. Saa fik de at vide, at min Mand arbejdede paa Refshaleøen. De ringede derud, men min Mand blev advaret og slap væk."

„Og De selv?"

„Ja, først maatte jeg jo se paa, at Tyskerne gennemsøgede hele Huset; alt blev endevendt paa den mest hensynsløse Maade. Indholdet af Skabe og Skuffer væltedes ud paa Gulvene — — — ja, kort sagt, Tyskerne opførte sig netop saadan, som man kunde vente. Efter et Par Timers Forløb blev de to døde Gestapomænd baaret ind i en af Vognene, og hele Banden forsvandt. Og selvfølgelig benyttede jeg Lejligheden til at komme væk. Sammen med min Mand levede jeg saa under Jorden lige til Kapitulationen, det var en nervepirrende Tilværelse.

Efter hvad vore Naboer fortæller, kom Tyskerne igen noget senere og blev her til næste Middag.

Saa fik de omkringboende pludselig Besked om, at i Løbet af 3 Minutter vilde vores Hus blive sprængt i Luften. 3 Minutter er ikke lang Tid, lige nok til at faa samlet Børnene og faa bragt dem og sig selv i Sikkerhed."

„Skete der megen Skade hos Deres Naboer?"

„Ja," svarer den unge Bjerre, „der blev slaaet Huller i Muren hos begge vore Naboer. Huller paa 2×2 m, saa Tyskerne har anvendt ganske unødvendig meget Sprængstof. Paa den anden Side af Vejen løftedes hele Taget af Huset."

„Tyskerne var jo andre Steder samme Morgen. Var det en hel Razzia?"

„Ja, Gestapo var ialt 10 Steder herude den Morgen. Hos Snedkermester Christoffersen, Brønshøjvej fik de fat i baade Faderen og Sønnen og fandt et Vaabenlager. Her viste Tyskerne, hvor omsindede de er. En Ven af Christoffersen havde med Risiko for sig selv faaet en Del af Møblerne hæsset paa en Vogn for at forsøge at redde noget af Hjemmet, men Tyskerne var vrø. Men de kom for hurtigt tilbage og forlangte i deres djævelske Ondskab, at alt skulde bringes ind i Huset igen. Hjemmet skulde totalt ødelægges. Det samme skete, da Naboerne havde hentet noget Gangtøj og andre nødvendige Ting. Ogsaa det blev slæbt tilbage for at blive ødelagt.

(Fortsættes Side 2)

Berlingske Tidende 7 okt.—Demonstration 1967

Den ødelagte mose

I en henvendelse til regeringens økonomiudvalg og Folketingets Finansudvalg har Friluftsrådet henstillet, at der af hensyn til den forventede eksplosive udvikling af fritids- og friluftslivet snarest kommer en klar afgørelse om standsning af de, som det hedder, samfundsskadelige og bekostelige landindvindingsprojekter og åreguleringer, og at man hellere sætter ind på, at vore åer og søer ikke i løbet af kort tid enten er spærret af som drikkevandsreservoirer eller stinkende kloakker.

På baggrund af affæren omkring Utterslev Mose er denne henvendelse fra Friluftsrådet af opsigtsvækkende aktualitet. Blot er der det helt barokke ved situationen, at der har været sat meget ind på at frede Utterslev Mose og gøre den netop til noget af et ideal af et dyrerigt grønt område, men samtidig fuldstændig har glemt eller set bort fra, at det hastigt opblomstrende industrikvarter i Gladsaxe Kommune kunne betyde den komplette ødelæggelse af alle natur-, dyre- og menneskevenlige bestræbelser.

Det er et tungt ansvar, der hviler på Gladsaxe Kommune i denne sag, og det er kun en ringe trøst, at man vedstår sig ansvaret. Efter hvad der er kommet frem, får man indtryk af, at man mere eller mindre håbede, at går den, så går den. Der har i hvert fald ikke været nogen klart formuleret plan til imødegåelse af de sundhedsfarlige følger, det kan medføre, at giftigt spildevand fra en eller flere af kommunens industrivirksomheder mere eller mindre direkte tømmes ud i en mose, man af hensyn til dyrelivet har gjort det yderste for at bevare som et stykke fri natur.

Der er handlet uforudseende i en grad, som virker foruroligende, og sagen bliver så meget alvorligere, som alle, der i vore dage har med byplanlægning at gøre, ganske nøje kender de krav, der må stilles til kloakering. Den øjeblikkelige situation i Utterslev Mose er nok opstået ret pludseligt, men man har længe kunnet ane, hvorhen det bar. Derfor virker det dobbelt forbløffende, at man overhovedet ikke synes at have forberedt noget modtræk, og at der vil gå lang tid, før der effektivt kan sættes ind mod forureningen.

Så pinlig affæren omkring Utterslev Moses ødelæggelse er, tør man måske håbe, at den ikke vil vise sig helt uden gode følger. Friluftsrådet har i sin henvendelse til regeringen peget på nogle af vejene, og man kan vel sagtens forvente, at rådets henstilling resulterer i en langt mere årvågen opmærksomhed over for spørgsmålet om fredning og bevarelse af naturværdier. I så fald vil Utterslev Mose ikke have stinket forgæves i sommeren 1968.

Et par hundrede lystfiskere, ornitologer og beboere på pladsen foran Gladsaxe Rådhus.

POLITIKEN 27-9-68

Vil redde Utterslev Mose

Indstilling om, at Gladsaxe bevilger de nødvendige 20 millioner kroner

Den eneste effektive løsning på Utterslev Mose-miséren med dens stank, forgiftning og elendighed, Gladsaxes fuldstændige spildevands-tilslutning til Københavns Kommunes kloakledningsnet, vil nu søges gennemført.

En indstilling om, at dette sker, vil på mandag blive forelagt Gladsaxe kommunalbestyrelses kasse- og regnskabsudvalg. Udgift: Ca. 20 mill. kr. Bevilges pengene i et senere kommunalbestyrelsesmøde, vil den fulde ledningstilslutning kunne ske om et par år.

Midlertidig løsning om et år

Efter den storm, der har rejst sig over Utterslev Moses plumrede vande, kan der næppe være tvivl om, at Gladsaxe-kommunalpolitikerne vil betragte dette som en hastesag, derunder den midlertidige nødløsning, som er antydet af stadsingenier *Tage Møller*, nemlig at man snarest etablerer en midlertidig ledningsforbindelse til det københavnske net (omkostning: omkring 1 mill. kr.), således, at den daglige normale spildevandsmængde kan bortledes uden om rensningsanlægget Gyngemose-værket og dermed Utterslev Mose, mens mosen dog fortsat må fungere som recipient på „store dage", f. eks. i forbindelse med kraftige regnskyl. En midlertidig tilslutning kan gennemføres på et års tid.

Stadsingeniørens afdeling har i nogen tid arbejdet med projektet om ledningstilslutningen, og i går blev det tekniske udvalg så vidt færdigt, at man er klar til at videregive projektet til mødet på mandag.

Stadsingeniør Møller lod i øvrigt i går iværksætte en undersøgelse af, hvor langt forgiftningen rækker ud i mose-området, og i hvor høj grad det biologiske iltforbrug er antastet. I denne forbindelse kan det oplyses, at direktør C. G. *Wolffbrandt*, der er teknisk leder af Ferrosans medicinalfabrik i Søborg, og som er formand for Akademiet for de tekniske Videnskabers spildevandsudvalg, har tilbudt at stille apparatur til rådighed, som kan fastslå ilt-tensionen i Utterslev Mose, altså iltmætningsgraden, hvorved det skulle være muligt at konstatere, om drabet på fiskebestanden skyldes kvæling eller forgiftning.

Civis.

BRØNSHØJ AVIS

Lokalrådet i aktion for en ren Utterslev mose og voldgrav

Lokalrådet for Brønshøj-Husum, er nu er fuldt udbygget med 33 medlemmer, afholdt møde mandag aften, hvor dagsordenen bl. a. omfattede arbejdsprogrammet for 1968/69.

Lokalrådet vedtog at virke energisk for sagen med Utterslev mose og voldgraven. Den forurening, der finder sted, er så uhyggelig og sundhedsfarlig samt skadelig for naturen som rekreativt område, at det ikke længere nytter at konstatere ulempen, men kræve, at de ansvarlige nu sætter sig til forhandlingsbordet og aftaler en løsning, der tilfredsstiller alle parter. Lokalrådet vil følge sagen op i den kommende tid.

På mødet genvalgtes forretningsfører Ørnolf Dühring som formand, landsretssagfører A. Karoli-Hansen som kasserer og generalsekretær B. Lindegård Olsen som sekretær, medens montør Kurt Larsen nyvalgtes som næstformand.

Næste møde i lokalrådet afholdes den 28. oktober.

Brønshøj-Husum en oase af stank og råddenskab

Vi har modtaget:

Der har været sagt og skrevet meget om disse ting i dette blads spalter, men øjensynligt må vi, der bor herude, enten være nogle dårlige skatteydere, eller vi ligger uden for lands lov og ret, hvor der ikke tages hensyn til, hvad der siges eller skrives.

I hvert fald: Aldrig har stanken været så gal som nu. Hele Brønshøj-Husum stinker. Det er sådan, at man kan vågne om morgenen med en drabelig hovedpine på grund af stanken. Hvem fandt dog i sin tid på, at det var nok at rense volden op. Man vidste jo, at da der i Gladsaxe i 1943 blev bygget et vaskeri, blev vandet fra vaskeriet ledt ud i voldgraven. Alt blev derefter slået ihjel. Der er ikke mere liv i voldgraven, og der vil aldrig blive det. Derfor er her en ganske gratis opskrift på, hvordan det kan gøres effektivt.

I Hillerød befinder CF-kolonnen sig. Den bestiller for det meste ikke andet end at pudse materiel. Man har her det mest moderne materiel, så lad den til at begynde med lægge en pipeline ud i Køge bugt, og lad den pumpe hele voldgraven tør. Derefter kunne de fylde hele graven op og sprænge de gamle kassematter i luften. Det ville være et led i uddannelsen, og det ville være effektivt. Opskriften er til rådighed for de kommunalbestyrelser, der ligger langs volden.

Pernille.

POL. 20 OKT. 68.

Den store livredder

Jeg var glad i går. Man bli'r jo så lykkelig, når bare en enkelt synder omvender sig og lover bod og bedring.

Jeg tænker på Erhard Jacobsen. Han vil rense Utterslev Mose. Et beløb på 20 millioner afskrækker ikke os, siger borgmesteren i Gladsaxe. Vi er vant til at bruge større beløb på kloakarbejde.

Det er flot sagt henover en stinkende pøl, hvor fisk og fugle råder om kan fordi den smarte borgmester blæste hul i kommunens rensningsanlæg og tillod industrier at hælde gifte ud i naturreservatet.

Erhard Jacobsen generer sig ikke. Han vil gerne bilde os ind, at udviklingen kom bag på ham. Nu som før er Jacobsen en folkevalgt uskyldighed, der får et mindre ildebefindende, når han helt tilfældiot er-

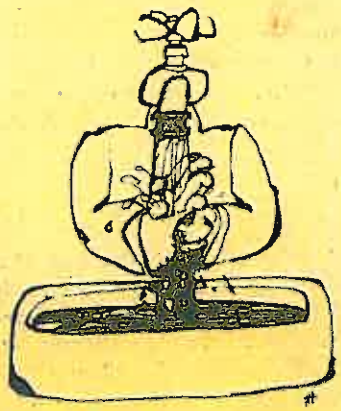

farer, at lang tids forsømmelighed dræbte mosens liv.

POL.

Hold dog helt op med hykleriet Jacobsen. Den går ikke Erhard. Fuglene ved besked. Fiskene har klaret med gællerne til de døde. Folk der bor ved mosen, har snuset sig til forbrydelsen. Hvorfor så lave dette slørende nummer?

Og hvorfor skal vi finde det vidunderligt, at 20 millioners-planer leder giftene ud i Øresund om e par år.

Der er også fisk i Øresund o fugle, der slår sig ned på overfla den. Har de fået garanti fra Erhar Jacobsen eller Urban Hansen? Pas på nyt liv?

Næppe. For disse myndige pe soner handler på bedste besku med det kostbare liv, den biologisk balance i ferskvand og saltvand.

Derfor var jeg alligevel ikke gla i går.

h

POL. 24 SEPT 68

— Hvor meget selvskabt griseri kan vi tåle?

Foto: Erik Friis.

Vil vi mon overleve?

Lidt om Utterslev Mose, menneskeheden og verdenshavet

POLITIKEN — 24 SEPT. 68.

Af Henning Nystad

HAR DE hørt om mordet på Utterslev Mose? Der hænger en stank over det grønne område. Zoologer sigter industrien, og det offentlige for at have ombragt insekter, fisk og fugle med bakterier og uorganiske gifte. Der kunne rejses politisag, hvis vandløbsloven gjaldt for København. Men det gør den ikke. Den gælder for resten heller ikke for Færøerne.

Tør vi håbe, at mosen ikke døde forgæves. Tør vi tro, at Folketinget snart mander sig op og vedtager love, som sætter fuldt stop for tilsviningen af luft, vand og jord?

Er der udsigt til, at det bliver en international æressag at forebygge og straffe det fortløbende drab på planter og dyr, deriblandt os selv, de nøgne aber?

Hvad der nu er sket i Utterslev, sker hver uge et eller andet sted på kloden, og mens verden kan deles politisk i så og så mange blokke, så er den én og udelelig i biologisk forstand.

Hvis De ikke tror det, skal De læse *Hans Palmstiernes* bog „Plyndring, sult og forgiftning", der nylig blev oversat og udkom på Det danske Forlag.

Profeters nådegave

Forfatteren er kemiker og biolog, progressiv socialdemokrat af den velkonstruerede, svenske type og dertil udstyret med ægte profeters nådegave. Som en anden Esajas ser han, at menneskeheden kan gå ad to veje. Den ene fører til ødelæggelse af natur og kultur. Den anden leder os mod en fremtid, hvor der råder harmoni mellem kosmiske og menneskelige udfoldelser.

Fremstillingen af de to alternativer savner ikke lidenskab. Palmstierna er en vred ung mand, men han taler ikke i tunge. Han dynger kendsgerninger op i et vældigt bevismateriale, så vi selv kan se med Seerens øjne, om han har ret eller uret.

Det rager måske folketingsmand *Jensen* en papand, om der er DDT i pingviner på Antarktis, for der er jo langt fra Christiansborg til Sydpolarlandet. Det kommer ham måske heller ikke ved, at der render kviksølv ud i svenske søer fra cellulosefabrikkernes anlæg, for Sverige er sådan et langstrakt foretagende.

Ringer det?

Men en skønne dag er der DDT i Jensens stegte rødspætte, og en anden dag skal København måske hente vand fra den svenske sø, der er krydret med det giftige kviksølv. Hvis Jensen er en samfundsbevidst parlamentariker, ved han naturligvis allerede, at svovldioxyd transporteres fra Ruhr-distriktet op til den friske danske landluft med sydlig vind. Han ved selvfølgelig også, at der er strontium 90 i det gode danske rugbrød, og at ensilagens farlige safter gør drikkevand udrikkeligt både hist og her i fædrelandet.

Ringer det mon ikke for Jensens og *Urban Hansens* ører, når Palmstierna siger om forholdene i Sverige:

— Vandrensningsanlæggene bliver underdimensioneret, fordi de folkevalgte kommunalbestyrelser ikke tør pålægge skatteyderne de lidet ærefulde udgifter, som virkelig effektive rensningsanlæg fører med sig. Man vil helst glemme skarnet. Kommunalfolkene får desuden deres råd vedrørende vandrensning af eksperter, der er gode ingeniører, men savner biologisk uddannelse. Man kunne være lidt ondskabsfuld og sige, at man sætter gas- og vandmestre til at passe højt udviklede biologiske processer.

Latterligt beløb

Anklageren fortsætter:

— Så store byer som København og Helsingborg lader deres kloakvand løbe lige ud i Øresund uden rensning... København har først nu i 1967 bevilget penge til sit første rensningsanlæg. Det er et latterligt lille beløb på 35 millioner kroner, man har budgetteret til et anlæg med lav rensningsgrad, der skal pumpe sit halvrensede vand ud i Øresund...

Og hvad siger fiskeriminister *A. C. Normann* til oplysningerne om, at tyske fabrikker hver dag gennem en længere periode har hældt 300 tons svovlsyre i Vesterhavet, da det ikke kunne betale sig at raffinere produktet. I følge Palmstierna er svovlsyre i fortyndingen 1/40.000 i stand til at hæmme ålen i dens eksistenskamp.

At dvæle ved de lokale angreb på fauna og flora kan give anledning til hovedpine. Den alvorlige depression indfinder sig, hvis vi vover at klikke på den globale scene og ser forrykkelsen af den biologiske balance i have og på landjorden som et spørgsmål om overlevelse for flere hundrede millioner medmennesker.

Regler for fiskeri

Hvad påven gør af ulykker med sin kampagne mod P-pillen, modsvares bravt af de indhug i fødekæden, som præsteres af grov- og rovfiskende nationer i Stillehavet, hvor den værdifulde sardin trues af total udryddelse. Vi skal allesammen have proteiner for at leve, men der er ikke ubegrænsede mængder protein i havene. Derfor må der skabes faste regler for fiskeriet, lige som der må lovgives om sprøjtningen af afgrøder, så kvælstofbakterierne i mulden ikke opgiver ævred og standser planternes fremstilling af protein.

— I mørke øjeblikke tvivler jeg på, at menneskeslægten har nogen mulighed for at komme igennem den globale krise, som vi nu styrer imod, med sult og overbefolkning, skriver Hans Palmstierna i sit forord, men han fortsætter:

— Bogen var ikke blevet skrevet, hvis jeg ikke anede et glimt af håb. Vi skal måske igennem den apokalyptiske tid, der ligger forude, før vi endelig når til forståelse og ydmyghed over for de ufravigelige love, der råder for alt levende.

På det jævne, hvor danskere yndder at være, tegner situationen sig ikke så kritisk. Vi kan nok fornemme en slendrian, men vi er verdensmestre i at bruge skyklapper og hoppe frem i små bevilgende spring.

Uden som Palmstierna at agte væsentlige socialpsykologiske problemer som kollektiv dødsdrift og aggressioner vendt mod næsten og naturen, turde vi vel for fremtiden indrømme, at den lille politik, den stupide snusfornuft ikke dur mere.

At svinge sig op fra andedammen og vurdere Utterslev Mose lidt fra oven, må blive fordringen i morgen, som det er udfordringen i dag.

(Hans Palmstierna: Plyndring, sult og forgiftning. Det danske Forlag. 131 sider. Kr. 20,00).

Utterslev Mose går undergangen i møde

Gift og fordærv rammer alt levende – Ny løsning tørlægger reservatet

Utterslev Mose synes at gå sin undergang i møde. Dette reservat for ornitologiske sjældenheder, en fryd for hvermands øje, en stolthed for København og Gladsaxe med fremmede byplanlæggere på visit, er blevet ramt af giftstoffer, der dræber alt levende. Tragedien rækker videre endnu: Den problemløsning, der skulle stoppe for miseren, vil langsomt tørlægge mosen.

Folk fra Zoologisk Museum har med bestyrelse set fuglelivet i større dele af moseområdet, navnlig de vestlige, ødelægges på grund af tilførsien af giftstoffer gennem kloakvandet. Fisk dræbes, og den biologiske balance i vandet, forudsætningen for alle grader af liv, er borte. Zoologerne klager til Danmarks Naturfredningsforening og til sundhedsmyndighederne.

Gift fra rensningsanlægget

Men miseren er ikke ny. Stadsgartner *Jac. Bergmann*, for hvem Utterslev Mose-projektet er en betydelig del af en livsgerning, oplyser over for *Politiken*, at Københavns Kommune for længe siden har gjort opmærksom på sagen og håbet på, at man i Gladsaxe, hvorfra giftstofferne kommer, ville bringe forholdene i orden, før der skete uoprettelig skade. Utterslev Mose er såkaldt recipient for Gladsaxes rensningsanlæg, altså modtager af det vand, der i biologisk renset tilstand skulle forlade Gyngemose-værket, som rensningsanlægget hedder.

Men i rensningsanlægget nedbrydes ikke de giftstoffer, som kommer fra Gladsaxe-industrikvartererne. Tværtmod standser giftstofferne den biologiske proces, som skulle frigøre kloakvandet for skadelige stoffer og gøre det rent. Når således både giftstoffer og urenset kloakvand ledes ud i mosen, dræber denne blanding ikke blot dyrelivet, men også på længere sigt vegetationen.

Skrækkeligt

— Det er skrækkeligt, hvad der sker, siger Bergmann. — Gladsaxe må tage hårdt fat og hurtigst muligt for at få en ny afløbsledning for det kloakvand, der nu dræber livet i mosen. Der er her tale om en misere, som burde være imødegået for mange år siden, da man første gang opdagede, at rensningsanlægget ikke virkede.

Til dette siger Gladsaxes stadsingeniør, cand. polyt. *Tage Møller* til *Politiken:* — Vi er helt uskyldige, selv om det ikke er ukorrekt at sige, at rensningsanlægget i perioder fra visse virksomheder videresender skadelige stoffer, som uhindret og ubehandlet har kunnet passere.

Gladsaxe i aktion

Der ligger i Gladsaxes industrikvarterer omkring 100 virksomheder, og det kan, siger stadsingeniøren, være uhyre svært at finde den eller de skyldige. Han var i går i forbindelse med Steins kemiske Laboratorium for eventuelt gennem analyser at finde forgiftningernes kilder. Desuden har han haft en samtale med Industrisammenslutningen, som har vist sig positivt interesseret og vil behandle problemet på et bestyrelsesmøde om et par dage.

— Vi er klar over, at rensningsanlægget, der kun er bygget i halv størrelse i forhold til det oprindelige projekt, ikke er tilstrækkeligt til at at klare problemerne, siger stadsingeniør Møller.

Gyngemoseværket er bygget i 1953—55, og har fungeret godt i mange år, men der eksisterer et afgjort misforhold mellem Utterslev Mose som recipient for rensningsanlægget og den stigende udbygning af Gladsaxe. Mosen er for lille, og derfor søger Gladsaxe samarbejde med Københavns Kommunes kommende store rensningsanlæg med sydgående afløb.

Dermed opstår et nyt problem. Det store naturreservat har intet naturligt tilløb af vand, hvorfor der netop i sin tid var knyttet stor interesse til Gladsaxeanlæggets rolle som leverandør af spildevand. Nok er det en ulykke med forgiftet vand, men den kan imødegås. På længere sigt kommer faren for, at Utterslev Mose helt udtørres til skade for fugle- og andet liv.

Civis

Spørgsmål på Rådhuset

Den socialdemokratiske gruppeformand på Københavns Rådhus, folketingsmand *Børge Schmidt*, anmeldte i aftes følgende spørgsmål til borgmesteren for Magistratens 4. afdeling:

„Hvilke oplysninger kan borgmesteren give om forureningen i Utterslev Mose, og hvilke planer har Magistraten for at hindre fortsatte forureninger?".

BRØNSHØJ AVIS - 4-10-68.

Bred tilslutning til protesttoget til Gladsaxe på søndag

På søndag kl. 10,30 starter fra Horsebakken og Mosesvinget bydelens demonstrations- og protesttog til Gladsaxe, hvor en deputation på Gladsaxe rådhus vil overrække borgmester Erhard Jacobsen en resolution, hvori der på det skarpeste protesteres mod den skandaløse ødelæggelse af Utterslev Mose og opfordres til hurtig og effektiv indgriben.

At skandalen med tilsviningen og ødelæggelsen af Utterslev Mose er en sag, der berører Brønshøj-Husums befolkning dybt, viser den opbakning, demonstrations-planen har fået. Initiativet blev som omtalt i sidste uge taget af en kreds af lokale lystfiskere sammen med Husum Lystfiskerforening og med tilslutning af Sportsfiskerforbundet, kreds 6, og planen har siden fået bred tilslutning.

Lokalrådet er bakket op bag, og det samme gælder en række af bydelens foreninger, bl. a. lejerforeningerne med »Glumsøparken« i spidsen. Endvidere ornitologerne og zoologerne, der med harme har måttet se mosens dyre- og planteliv blive ødelagt. Initiativtagerne håber, at endnu flere foreninger og enkeltpersoner, end man hidtil har modtaget tilmelding fra, vil møde op på søndag for at deltage i den 3 km lange spadseretur til Gladsaxe. Man håber også, at endnu flere skiltemalere vil melde sig og være med til at sætte kulør på demonstrationstoget. Man har også brug for en lastvogn, og tilsagn både om vogn og skiltemaling kan gives til Bjørn Wain, Fr.sundsvej 313, BE 1983 v.

20 mill. kr.s plan

Der er iøvrigt siden sidste torsdag sket den udvikling i sagen, at Gladsaxe kommunes kasse- og regnskabsudvalg på et møde mandag aften gik ind for i samarbejde med Københavns kommune at lægge en 18 km lang kloakledning fra det »overanstrengte« rensningsanlæg ved Utterslev Mose og til Kalvebod Strand. Her skal opføres et nyt rensningsanlæg, og det rensere spildevand skal herfra føres ud over Amager og langt ud i Øresund.

Udgiften andrager ca. 20 mill. kr., og borgmester Erhard Jacobsen betragter det iflg. Berl. Tid. som en selvfølgelighed, at kommunalbestyrelsen accepterer den ordning vedrørende renholdelse af Utterslev Mose, som det har vist sig muligt at gennemføre. Et beløb på 20 millioner kr. kan ikke afskrække os i den forbindelse. Vi er vant til at bruge større beløb på kloakarbejde.

Vil vare to år

Det vil tage omkring to år at udføre planerne, afhængig af Københavns kommunes planlægning, og i det tidsrum tør man ikke regne med, at den hårdt angrebne Utterslev Mose slipper for yderligere spildevandsforurening, som vil dræbe den sidste smule fugle- og fiskeliv i mosens vestlige ende.

Det kan genskabes i løbet af en kortere årrække, men kun hvis forurening undgås.

Steins kemiske Laboratorium og Gladsaxe kommune søger iøvrigt i fællesskab at spore den eller de industrier i kommunens industrikvarter, som har forårsaget forureningen af mosen, men hidtil uden resultat.

FARVEL — OG TAK FOR DET

KÆRE VENNER -
-VI SAVNER JER.-
— OG VI JER. —

VI KOMMER
- MÅSKE - IGEN -
NÅR MOSEN ER GJORDT
- HELT REN.-

RAR.

BRH. AVIS - 4-10-68.

Forstår borgmester Erhard Jakobsen ingen ting?

Vi har modtaget:

Efter at have hørt borgmester Erhard Jacobsens ord i Aktuelt torsdag aften, var det sørgeligt at høre, hvordan den hele sag med svineriet i mosen og voldtaven skulle gøres til en septembersag. Nu har der jo for ikke længe siden været en anden affære i Gladsaxe, hvor borgmesteren havde travlt med at kalde til borgermøde. Min opfattelse er, at uegyldigt hvor meget borgmesteren tror, det er ham, man er ter, så gælder det i hvert fald ke denne sag. Der blev videre gt, at man for to-tre år siden vde bedt Steins laboratorium at tage vandprøver fra industierne i Gladsaxe, og tager man om dagen i 200 dage, må det ve 400 på to år, og så mange lustrier er der ikke i Gladsaxe.

Altså kunne det forlængst have været sporet, hvem der var skyldige i forureningen. Nej, ansvaret skal lægges på afdelingsingeniør Fr. Christensen, der har opsigten med hele rensningsanlægget. Hele sagen er blevet »syltet« i kommunens ingeniørafdeling, og det er et spørgsmål, om der ikke burde rejses tjenestemandssag. Derved ville forhørene blive offentlige, og der skulle tales under strafansvar. Så kunne man få opklaret, hvor længe Gladsaxe kommune har syltet hele mosesagen. Det hele startede jo i 1945-46, da man begyndte med industrierne ude i Gladsaxe, og da man ikke lod kloakkerne følge med, kom skaden. Man brugte nemlig volden som kloakudløb, og allerede for otte år siden var der ikke mere at fiske i mosen.

Pernille.

I MOSENS VESTLIGE ENDE FINDES IKKE EEN AND, OG UNDER VORE TÆTTE BUSKE FINDES STADIGT DØDE MÅGER.
I SAMME ENDE AF MOSEN SAD EN MAND I VANDFORSYNINGENS BÅD OG PJASKEDE MED ÅRERNE, FOR AT DRUKNE:
DØDE, RÅDNENDE FISK OG ANDRE UHUMSKHEDER.

4-10-1968. A.J.C.

MON DET LYSNER ?

POLITIKEN - 4-10-68

Nu lysner det for mosen

Hvilke planer har Københavns **Magistrat for** at hindre fortsatte **forureninger** i Utterslev Mose? spurgte arkivar *Børge Schmidt* (S) i borgerrepræsentationens møde i aftes. Borgmester *Wassard Jørgensen* (K) svarede med en redegørelse, hvis konklusion var, at miseren stammer fra Gladsaxe, som ikke har villet bringe sagen i orden trods henstillinger.

Griseriet skyldes, at virksomheder i *Erhard Jacobsens* kommune hælder giftige stoffer i afløbet, der passerer det lokale rensningsanlæg og fortsætter gennem Vestvoldens fæstningskanal til Utterslev Mose.

De første klager over ilde lugt kom frem i 1940. Stadsingeniørens direktorat anmodede Gladsaxe om at forbedre forholdene. Det blev gentaget uden resultat, bortset fra en oprensning af kanalen i 1951. Et biologisk renseanlæg blev indviet et eller to år senere.

Det hjalp i de følgende år, men i 1958 sendte nye fabrikker giftige og ildelugtende stoffer ud i afløbet. Den københavnske sundhedskommission pålagde i 1962 forsvarets bygningstjeneste, som dengang administrerede fæstningskanalen, at oprense den brede grøft, men det blev ignoreret.

Derimod krævede Gladsaxe Kommune i 1965, at virksomhederne standsede udledning af giftstoffer — ganske vist uden held. Desuden beordrede en landvæsenskommission en oprensning af fæstningskanalen. Den var gennemført i juli i fjor.

Politi-undersøgelse i mose-affæren

POLITIKEN. 5-10-68.

Københavns **Sundhedspoliti har i lang tid holdt sig løbende underrettet om forureningsfaren i Uttersiev Mose, men øjensynlig er det kommet helt bag på både Københavns og Gladsaxe kommuner og sundhedspolitiet, da det for alvor gik galt. Med baggrund i den skæbnesvangre forurening indledes nu politiundersøgelse.**

Politiinspektør *Jens Jersild* har for få dage siden anmodet politimester *Mogens Grau* i Gladsaxe om at indlede en politimæssig undersøgelse for at søge at komme forureningskilden til livs. Mogens Grau siger, at man vanskeligt kan indlede de nødvendige afhøringer, før man ved, hvad det er for en gift, der ulovligt er ledet ud med spildevandet.

— Vi afventer et resultat af de vandundersøgelser, kommunen udfører i samarbejde med Steins laboratorium og håber, at de giver et fingerpeg om, hvor vi kan indkredse forureningskilden, siger politimesteren.

Ofte kontrol

Hvis det ikke lykkes at definere giften, ser han imidlertid meget mørkt på mulighederne for at få et resultat ud af politiets undersøgelser.

Politiinspektør Jersild oplyser, at sundhedspolitiet med jævne mellemrum har ført kontrol med mosen sommeren igennem uden at konstatere forureninger i en sådan grad, at man har fundet anledning til at skride ind.

— Desværre svigtede det, da det endelig gik galt, siger Jens Jersild. Så vidt jeg har konstateret, skyldtes det, at stadsgartneren troede lugten stammede fra slam på grund af forrådnelse.

Derfor kom vi for sent ind i billedet, for naturligvis burde vi hurtigst muligt have haft mulighed for at lokalisere, hvorfra giftstofferne stammer.

Neutralisering

Allerede for et år siden aftalte sundhedspolitiet med Gladsaxe Kommune, at firmaerne skulle neutralisere giftige stoffer eller køre dem bort i stedet for at sende dem ud igennem rensningsanlægget, og vi ved at det over for virksomhederne er indskærpet, at noget sådant ikke måtte ske, slutter politiinspektøren.

Spinkelt materiale

Sundhedspolitiet har overdraget Gladsaxe politi alt materiale i sagen. Det indeholder visse oplysninger, som kan antyde hvor man kan sætte ind, men materialet er for spinkelt til, at man alene på dette grundlag kan føre en politimæssig undersøgelse til bunds. Nu knyttes håbet til de laboratoriemæssige undersøgelser, der måske kan supplere den viden, man allerede ligger inde med.

I denne forbindelse oplyser stadsingeniør *Tage Møller*, at Gladsaxe har fået kontakt med et rådgivende ingeniørfirma, *Stæbæk* fra Århus, som nu dragES ind i undersøgelserne.

Firmaet har specialiseret sig i vandrensningsmetoder og mener at have aggegater tilstrækkelig effektive til at spore den ulovlige giftudtømning, der sandsynligvis foregår fra flere fabrikker på én gang.

Firmaet har netop forhandlet med Gladsaxe om assistance, og det ventes, at det sættes i virksomhed om nogle få dage. *gh*

Forgiftet vand bort fra mosen

Afløb til ledninger langs Harrestrup Å

På den københavnske magistrats vegne har borgmester *Wassard Jørgensen* i går givet Gladsaxe kommunalbestyrelse tilladelse til, at det forgiftede vand, der nu fra Gyngemosens renseanlæg ledes ud i fæstningskanalen, får nyt afløb, nemlig gennem de afskærende ledninger langs Harrestrup Å.

Tilslutningen til det københavnske kloaksystem skal godkendes af hovedstadens vandafledningskommission, men det betragtes som en formalitet.

Ændringen af vandafløbet må ske på nærmere aftalte økonomiske og tekniske betingelser. Om den vigtigste af disse siger magistraten i sit brev til borgmester *Erhard Jacobsen:*

— Gladsaxe Kommune må afholde alle udgifter til de ledningsstrækninger, som alene skal føre afløb fra renseanlægget til det københavnske kloaksystem.

Desuden må Gladsaxe betale bidrag til det københavnske kloakanlæg på de strækninger, hvor tilslutning skal ske.

Sluttelig foreslår magistraten, at der snarest muligt optages forhandlinger med stadsingeniørens direktorat om ordningens tekniske gennemførelse.

Denne henstilling er Erhard Jacobsen indstillet på at efterkomme. En bevilling til nyordningen vil blive sagt i et af Gladsaxe kommunalbestyrelses første møder.

Men tilbage er at opspore smittekilderne og bringe udløbet af det giftige vand til ophør. Her bliver politiassistance måske aktuel. *Kani.*

POLITIKEN 7 OKTOBER 69.

Demonstranterne bar op imod hundrede plakater med sentenser om forurenings-svineriet i Utterslev Mose — og trods den alvorlige baggrund for demonstrationen var der mange festlige og morsomme teksler imellem.

Foto: Ebbe Andersen.

Der var kaffe og blødt brød til de voksne, sodavand til børnene og rugbrød og sukkerknald til hestene.

Far Erhard gav sodavand

Det blev en god demonstration. 500 demonstranter, **heraf 498** mennesker **i alle aldre samt to heste, vandrede i silende regn fra** Utterslev Mose **til** Gladsaxe Rådhus **for i** tekst **og** tale **at ud**trykke **berettiget harme over den** dræbende forurening.

Men vanlig **sans for** situationens **krav havde** borgmester *Erhard Jacobsen*, der **tog** imod **på rådhuset, ladet sig** inspirere **af** vejrgudernes nærmest symbolske medvirken. **For** lortevand **bød** han sodavand og jordemoderkaffe med fede basser.

Sukker til hestene

Demonstranterne ankom våde, men kampglade til rådhuset, hvor det ikke tog dem lang tid at vedtage to resolutioner, der fordømte spildevandsgriseriet i mosen.

Far Erhard bød dem alle sammen inden for i varmen, og mens hestene fik rugbrødeskorper og sukkerknald og børnene gule og røde sodavand i skatteindbetalingskontoret — stedet formentlig valgt for i tide at akklimatisere dem — blev de voksne beværtet på det huggeligste i rådhusets kantine.

Her fortalte Gladsaxes borgmester, at han var „ked af det med mosen", og at kommunen af al magt vil sørge for at bringe sagen i fuldt forsvarlig orden. Han lovede lystfiskerne fiskeret på Bagsværd Sø som erstatning og erklærede sig endog på kommunens vegne villig til at bekoste etableringen af et bådestadion.

Efter således at have vendt fjendskab til moderat velvilje, formuleret i en kraftig klapsalve efter borgmestertalen, sluttede Erhard Jacobsen sammenkomsten med at fortælle, at han havde bestilt busser til at køre de gennemblødte børn hjem. Og der blev stukket kraftigt på næven inden demonstranterne med lidt mere ro i sindet drog af sted med udsigt til retablering af det ellers så dejlige naturområde som Utterslev Mose jo er.

gh—

Gladsaxe afviser spildevands-kritik

Vi har gjort, hvad der er muligt, sagde Erhard Jacobsen

Gladsaxe Kommune var i 1967 på nippet til at rejse politisag mod en virksomhed, der var mistænkt for at lede giftstoffer ud i spildevandet. Man måtte opgive tanken, fordi Steins analyser ikke gav utvetydigt bevis for giftudledningen.

En kraftig mistanke koncentreret om en bestemt virksomhed er det hidtil nærmeste, man har været ved opklaringen af, hvem der medvirker til at forurene vandet i Utterslev Mose med stoffer, der ikke lader sig neutralisere af rensningsanlægget.

Det viser sig nemlig, at det er forbundet med overordentlige store vanskeligheder at trænge til bunds i det mysterium, som forurenings-problemet ejensynlig er.

To punkter

Gladsaxes borgmester *Erhard Jacobsen* oplyste herom i en lang redegørelse på kommunalbestyrelsens møde i aftes.

Som hovedkonklusion af Erhard Jacobsens lange redegørelse kan opstilles to punkter: 1. Den almindelige kritik af Gladsaxes stilling i sagen som „slev" afvistes, og 2. Københavns stilling til hidtidige forslag om en løsning har været negativ. København påstand om, at Gladsaxe har været dov for tilbud afvises altså.

Af borgmesterens redegørelse fremgik det, at spildevandet har været laboratorieundersøgt fra rensningsanlæggets start i 1953—54, og at kommunen gentagne gange, i de sidste tilfælde med anbefalede breve, har advaret virksomhederne mod at udlede giftstoffer i spildevandet.

— Når opgaven med at finde frem til forureningskilden er så vanskelig, skyldes det manglende erfaringsmateriale, understregede Erhard Jacobsen. Man så at sige står på bar bund, hvilket ikke mindst skyldes, at der stadig fremkommer nye uorganiske stoffer i spildevandet, der er skadelige og ødelægger rensningen.

Vi har uafbrudt arbejdet med forureningsproblemet fra det så småt begyndte at vise sig i 1960 til situationen forværredes med udgangen af 1964. Siden da har arbejdet været intensiveret, og vi udfører fire forskellige arter af analyser.

Vi har gjort, hvad der er menneskeligt muligt i denne sag, alle har gjort deres pligt til det yderste, og jeg finder det barnligt og urimeligt, når presseæster lader skinne igennem, at Gladsaxe har svigtet.

Jeg forstår heller ikke, at København tør tillade sig at rette kritik af Gladsaxe i denne sag. København har jo først vist sig positiv, da vi bad om at blive koblet til ledningen ved Harrestrup Å, sluttede Erhard Jacobsen.

Ejendomsmægler *Børge Madsen* (K) og assistent *Lis Molbjerg* (VS) bakkede begge borgmesterens redegørelse op, og tilsagde det ny projekt støtte.

Teknisk udvalgs formand, tømrermester *Louis Rasmussen* (S) pegede på, at København selv har spildevandsafløb til Utterslev Mose og understregede vanskelighederne med at finde en brugbar vej til spildevandets afledning fra en kommune, der ikke har adgang til havet. *gh-*

Første sikre spor i Gladsaxe-sagen

POL. - 17 OKT. 68.

Virksomheder mistænkes efter analyse af giftstoffer

De kommunale myndigheder og politiet har fået de første sikre spor i sagen om Utterslev Moses forurening. Analyser af prøver, taget fire forskellige steder 24. september, afslører tre gifte, der kan føres tilbage til forskellige virksomheder i Gladsaxe. Stærk mistanke samler sig om plasticfabrikker.

Materialet blev fremlagt på et møde i Københavns Sundhedskommission i går, og det overgives nu til politiet i Gladsaxe. Næste skridt i sagen bliver et fortsat samarbejde mellem politiet, Steins laboratorium og Gladsaxe Kommunes tekniske forvaltning nu koncentreret om at indkredse de fabrikker i industrikvarteret, hvorfra giftene ulovligt kan være ledet ud i mosen med spildevandet.

Et fingerpeg

— Jeg finder materialet værdifuldt, idet vi nu har et virkeligt fingerpeg, der på afgørende måde viser, at den farlige forurening stammer fra industrikvarteret, siger sundhedspolitiets chef, politiinspektør *Jens Jerstild*.

Forureningens alvorlige karakter belyses meget tydeligt i de fire analyser, der blev taget den pågældende dag. Slammet lå som et tykt tæppe over den vig, der modtager spildevand fra fæstningskanalen, og derved er der udviklet svovlbrinte.

Udgør koncentrationen af svovlbrinte mere end 1 milligram pr. liter vand, er den skadelig for fiskene, der simpelt hen dør, hvis den kommer over 10 milligram. De fire prøver viste meget høje tal for svovlbrinte — fra 6 til 12½ milligram pr. liter vand.

Årsagen til den kraftige forrådnelsesproces kan udmærket være, at naturens balance er forrykket på grund af giftudledningen, og under alle omstændigheder leder de tre fundne gifte direkte tilbage til industrikvarteret, hvor de kan stamme fra f. eks. plastfabrikker.

Giftstofferne fandtes denne dag kun i små mængder, men altså tilstrækkeligt til, at de kunne fastslås. Det drejer sig om gifte ved navn *toluen*, *xylen* og *butylacetater*, som alle falder ind under giftloven.

Sagen kan blive meget alvorlig for den eller de fabrikker, der har udledt gifte i spildevandet. Det er strafbart, simpelt hen en overtrædelse af giftloven, og de risikerer også, at der rejses krav om erstatning, slutter politiinspektøren.

gh —

GRØN. AVIS - 17.OKT. 69.

Erhard Jacobsen om mose-skandalen:

Gladsaxe har ikke svigtet!

Den samme borgmester Erhard Jacobsen, der forleden søndag på Gladsaxe rådhus tog imod protestdemonstrationen fra Brønshøj-Husum, bød deltagerne indenfor på kaffe og basser og i en tale erkendte, at Utterslev Moses forurening er Gladsaxes skyld, samt iøvrigt var fuld af trøst og håb m. h. t. sagens løsning... den samme borgmester Erhard Jacobsen havde ganske andre toner »på violinen«, da han mandag aften spillede samme »komposition« for medlemmerne af Gladsaxes kommunalbestyrelse.

Vi har gjort, hvad der er menneskeligt muligt i denne sag, sagde han, alle har gjort deres pligt til det yderste, og jeg finder det barnligt og urimeligt, når presserøster lader skinne igennem, at Gladsaxe har svigtet!

25-30 mill. kr. bevilget

Kommunalbestyrelsen vedtog enstemmigt at gå ind for en ordning, hvorefter Gladsaxe betaler, hvad det koster at føre en spildevandsledning gennem Københavns kommune til Kalveboderne Strand. Beløbet bliver løst regnet 25 til 30 millioner kroner, men til gengæld er man helt sikker på at undgå forurening af Utterslev Mose.

Hovedkonklusionen af Erhard Jacobsens lange redegørelse var iflg. Politiken iøvrigt at 1) den almindelige kritik af Gladsaxes stilling i sagen som »sløv« afvistes, og 2) Københavns stilling til hidtidige forslag om en løsning har været negativ. Københavns påstand om, at Gladsaxe har været døv for tilbud afvises altså.

...der er dem, som ingen mening har, men som altid er af en anden mening!

Spildevandet har været laboratorieundersøgt fra rensningsanlæggets start i 1953-54, og kommunen har gentagne gange, i de sidste tilfælde med anbefalede breve, advaret virksomhederne mod at udlede giftstoffer i spildevandet.

— Vi har uafbrudt arbejdet med forureningsproblemet fra det så småt begyndte at vise sig i 1960 til situationen forværredes med udgangen af 1964, sagde Erhard Jacobsen. Siden da har arbejdet været intensiveret, og vi udfører fire forskellige arter af analyser.

Jeg forstår ikke, at København tør tillade sig at rette kritik af Gladsaxe i denne sag. København har jo først vist sig positiv, da vi bad om at blive koblet til ledningen ved Harrestrup Å.

Berettiget bekymring

Man forstår ornitologen, cand. mag. N. O. Preuss's bekymring som omtalt i sidste uge. Han betegnede de afgivne løfter som så vage, at det nærmede sig ...snak.

Der er fra naturvidenskabelig side og fra lystfiskerorganisationer krævet øjeblikkelig indgriben, men det mener man i Gladsaxe ikke, at der er mulighed for, udover ved den stadige — og stadig forgæves — jagt på den eller de industrier, hvorfra det giftige spildevand kommer.

— — —

Der er formentlig nu tilbage at håbe, at den intensiverede jagt på den eller de industrier, der forgifter mosen og udslukker alt liv i den, fører til et resultat, så yderligere ødelæggels ad den vej kan stoppes.

Mose-marchen til Gladsaxe

Skønt regnen søndag formiddag silede ned, drog ca. 500 demonstranter, bevæbnet med en skov af plakater med harmfulde påskrifter, i sluttet trop fra Horsebakken og Mosesvinget til Gladsaxe rådhus, hvor borgmester Erhard Jacobsen »tog imod«. Han nøjedes ikke med som vanligt i den slags situationer at modtage en deputation, men bød hele demonstrationstoget inden for på rådhuset, hvor børnene i skattetadbetalingskontoret blev beværtet med sodavand, de voksne i kantinen.

Borgmesteren erkendte blankt, at forureningen og forgiftningen af Utterslev **Mose er Gladsaxes skyld, og da det var** lystfiskerne, **der var initiativtagere til demonstrationen, var det** også dem, **han først og fremmest henvendte sig til. De fik tilbudt** kompensation i form **af fiskeret i Bagsværd sø, at** få **stillet en bådestation til rådighed samt at** få **fisk udsat.**

Derudover fik gæsterne fra Brønshøj-Husum bekræftet, at Gladsaxe kasse- og regnskabsudvalgs **beslutning om at ofre 20-25 mill. kr. til den ordning vedr. renholdelse af** Utterslev **Mose, som det har vist sig muligt at gennemføre, kan betragtes som bevilget.**

Protestnote

Som bekendt **havde både Lokalrådet og en** række **af bydelens forenin**ger, bl. a. flere lejerforeninger, bakket demonstrationen op, og på rådhuset fik Erhard Jacobsen bl. a. af formændene for lejerforeningerne **Tingbjerg SB** og KAB **overrakt følgende** protestnote:

„**Lejerforeningerne** Tingbjerg **SB og KAB tillader** sig **hermed at fremkomme med denne protestnote, som der står** ca. 1500 familier bag.

Vi har nu igennem **12** år været **plaget af en** ulidelig stank fra Voldgraven og fra Utterslev Mose, og **for vore** beboere i ejendommen er **tilværelsen** næsten **uudholdelig, idet man** tvinges **til at holde** vinduerne lukket, og **alligevel kan** den modbydelige latrinlugt **ikke** holdes ude **fra** lejlighederne.

Selve Utterslev Mose **som af** turistforeningerne benævnes **som** DANMARKS NATIONALPARK **er** nu på grund af manglende indsats for løsning af spildevandsproblemet **fra** fabrikkerne i Gladsaxe, i dag **en** osende mudderpøl.

Da foreningernes henvendelser til de respektive **instanser** endnu ikke har givet positivt **resultat**, vil vi gennem denne demonstration kræve overfor Gladsaxe kommune **vor** ufravigelige **krav, om at der** omgående gøres **noget** effektivt **for at** opfylde beboernes naturlige **krav** om fjernelse af **denne** ulidelige **stank og** tilsvining **af vore** atraktive **naturområder**.

Idet man nu gennem **de sidste 14 dage** i lokale blade **samt dagspressen** og TV **har hørt og set meget til** dette problem, **men ikke fået en** fyldestgørende **forklaring på** løsningen, **vil** lejerforeningerne **sætte** pris på om borgmesteren **efter** det kommende møde med kommunalbestyrelsen, vil sende os en skriftlig redegørelse om en hurtig og effektiv løsning, som **vi kan** videregive vore beboere **gennem vort** talerør lejerbladet.

På bestyrelsens vegne
med venlig hilsen
Vagn Borup Jensen
Bygårdsstræde 17,
Brønshøj.

Helge Knøfler
Bygårdsstræde 16, **Brønshøj.**

Der må gribes ind NU!

Den plan, hvortil Gladsaxe har bevilget 20-25 mill. kr., vil det som bekendt **tage omkring 2 år at** gennemføre, og **i det tidsrum tør man** ikke regne **med, at mosen slipper for yderligere forurening.**

Det er grunden til, at man **på** Zoologisk Museum, **der slog alarm** i sagen, ikke er særlig tilfreds **med den** hidtidige udvikling.

Ornitologen, cand. mag. N. O. Preuss **mener** ifig. Politiken, **at de afgivne** borgmesterløfter om spildevandets **kanalisering** uden om mosen er så vage, **at det nærmer** sig pølsesnak. **Der må gribes ind** — ikke om et **år eller** to, men nu.

— Opstår en **kloakerings-misere på** Rådhuspladsen **i** København, **under** man sig **hverken** rist **eller ro, før** den **er imødegået, siger han.** Hvorfor **kan en tilsvarende hurtig** indsats ikke **øves i Utterslev** Mose? **Man** vil **enten lede Gladsaxes** giftige spildevand **til Kalvebod** Strand gennem **selvstændige** ledninger, **som** det **vil** tage **et par** år at etablere. Eller man **vil føre** spildevandet **ind** på **Københavns** ledningsnet — **i** løbet **af et** års **tid.**

Skal vandet skiftes?

Utterslev Moses forgiftning **er en proces, som er** foregået gennem **mange år indtil** den **nu har** nået **det punkt, da alt liv i mosen** er **ved at være** udslukt.

Lader man den **fortsætte blot i nogle måneder endnu, får man aldrig en levende mose ud af den igen, med mindre man tømmer den for vand og derved blotter en mudderbund, hvorfra stanken i vid omkreds simpelthen vil være uudholdelig.**

Måske er mosen allerede så ødelagt, at man ikke kommer uden om at skifte vandet og rense **bunden op. Men det er helt** sikkert, **at** denne fremgangsmåde med dens kolossale **gener** bliver **uomgængelig, hvis man** ikke foretager **sig noget** straks. Vi **kræver** ikke **Utterslev** Moses **forurening** bragt **til** ophør på **bestemt** dato. **Men det** må efterhånden **være** gået **op for alle, at det er en sag, man ikke bør sove på.**

Københavns syn på sagen

Iøvrigt var sagen jo sidste **torsdag for** på **Københavns** Borgerrepræsentationers **møde, hvor** borgmester **Wassard Jørgensen som svar** på **en forespørgsel gav** en redegørelse, **af hvilken det** fremgik, **at misereren stammer fra** Gladsaxe, **som ikke** har **villet bringe sagen i orden** trods henstillinger.

Griseriet **skyldes, at virksomheder i** Erhard **Jacobsens** kommune hælder giftige **stoffer i** afløbet, der passerer det **lokale** rensningsanlæg og **fortsætter gennem** Vestvoldens fæstningskanal til Utterslev Mose.

De **første klager** over ilde **lugt** kom frem i 1940. Stadsingeniørens direktorat anmodede Gladsaxe om at forbedre forholdene. Det blev gentaget uden resultat, bortset fra **en** oprensning af kanalen i 1951. **Et** biologisk renseanlæg blev indviet et eller to år senere.

Det hjalp i de følgende år, men **i 1958 sendte nye fabrikker giftige og** ildelugtende **stoffer ud** i afløbet. **Den** københavnske **sundhedskommission** pålagde **i 1962** forsvarets bygningstjeneste **som dengang** administrerede fæstningskanalen, **at** oprense **den brede grøft, men det** blev ignoreret.

Derimod krævede **Gladsaxe kommune** i 1965, at virksomhederne standsede udledning af giftstoffer — ganske vist uden held. Desuden beordrede en landvæsenskommission en oprensning af fæstningskanalen. Den var gennemført i juli i fjor.

BRØNSHØJ AVIS. – 10-OKT.-1968.

Borgmester Erhard Jacobsen — intet hanegal.

ERHARD JACOBSEN STÆVNER EKSTRA BLADET VIL IKKE KALDES EN HANE

Borgmester **Erhard Jacobsen vil** meget nødig forveksles med en hane; **det han siger, må** bestemt ikke opfattes som hanegal, **og** hans borgmesterstol **skal sandt for** dyden **ikke** betegnes som en mødding! **Det er** baggrunden **for, at** borgmesteren nu stævner **Ekstra Bladet,** som **har** benyttet **disse** jordnære ord **om forholdene i Gladsaxe** Kommune. Erhard Jacobsen, **der for et par** måneder siden bebudede erstatningskrav mod **Ekstra** Bladet på over 90.000 kr. — hvad der svarer **til en** borgmestergage — **har** modereret **sine krav betydeligt. Han kræver nu 6001** kroner for tort. **Højesteretssagfører G. L. Christrup** har **påtaget sig** opgaven **at føre Erhard Jacobsens** synspunkter **frem i retten.** Det bliver spændende. [illegible]

Lørdag 23. november 1968 • **POLITIKEN**

Virksomheder under mistanke i Gladsaxe

Vægtigt materiale forelagt politiet

Flere virksomheder inden for den kemiske industri er nu under direkte mistanke for at have tilført spildevandet til Utterslev Mose farlige stoffer. På et møde på Gladsaxe Rådhus i går fik politiet forelagt materiale, der belyser, hvilke fabrikker man skal koncentrere sig om.

Det betyder dog ikke, at man vil slå til med det samme. Tværtimod ønsker man endnu flere holdepunkter i sagen, og der var derfor på mødet enighed om at intensivere det systematiske analyse-arbejde.

Mere materiale

I mødet deltog foruden politiets folk også repræsentanter for Københavns Sundhedskommision, Københavns Kloakkontor, Polyteknisk Læreanstalt, samt teknikere og embedsmænd fra Gladsaxe Kommune, herunder også de kemiske eksperter fra Steins Laboratorium.

De hidtidige analyser blev forelagt, men selv om de rummer vægtigt materiale, som antyder, hvor man skal sætte ind, var mødets deltagere dog enige om, at der skal skaffes yderligere oplysninger. Man ønsker fuld sikkerhed, inden man giver eventuelle anklager adresse.

At opmærksomheden samler sig om visse virksomheder antydes dog i en redegørelse, der udsendtes til offentligheden efter mødet.

Krav ventes

Det hedder heri, at analysearbejdet på „nogle virksomheder vil blive fortsat", og at disse undersøgelser „formentlig vil resultere i, at en eller flere virksomheder bliver stillet over for krav om en øjeblikkelig ændring i afløbssystemet, således at skadelig udledning kan forhindres".

I tilslutning til analyse-arbejdet iværksættes en meget omfattende undersøgelse af forholdene på samtlige virksomheder i det industri-område, hvortra spildevandet ledes ud i Utterslev Mose.

Det sker i første omgang gennem en skriftlig henvendelse fra Gladsaxe Kommune og politiet til fabrikkerne, hvori kræves oplysninger om arter og mængder af de kemikalier, herunder giftstoffer, der anvendes i fabrikationen og som udledes i spildevandskloakkerne.

Gladsaxe Kommune forsøgte sig med en lignende henvendelse for et år siden, men med ringe resultat. Nu håber man at få de tilstrækkelige oplysninger, uden at det bliver nødvendigt at skride til direkte politimæssige afhøringer.

ph-

POLITIKEN • Mandag 25. november 1968

Mosen kan reddes endnu?

Ornitolog foreslår, at man omgående leder vandet ud i Køge Bugt

— Hvis der ikke snarest kommer en løsning på det tiltagende svineri i Utterslev Mose, kan vi godt indstille det videnskabelige arbejdet i et område, hvor vi tidligere har hentet værdifulde oplysninger om fuglelivet, sagde ornitolog, cand. mag. N. O. Preuss i aftes til „Politiken".

— Det er en forkastelig udvikling, hvor det lader til at Gladsaxes propaganda er lykkedes. Kommunen fortæller offentligt, at mosens renseanlæg er inficeret med affaldsstoffer, men det rager os rent ud en papand om renseanlægget er ødelagt. Det vi har brug for er hurtig indgriben. f. eks. kunne det forurenede spildevand ledes urensèt ud gennem Vestenceinten til Køge Bugt et par år, til en anden løsning kunne tages i brug. Jeg erkender at løsningen ikke er ideel for befolkningen i Køgt Bugt kommunerne, men af to onder, må man vælge det, der skader mindst, fortsætter N. O. Preuss.

Undersøgelser har nu vist, at tallet på ynglefugle de sidste seks år er faldet fra 3000 til ca. 200. Tidligere var der 12—16 par toplappedykkere. Nu er der ingen. Vandets surhedsgrad er helt ad ph til, uden at N. O. Preuss kan sige noget eksakt tal.

— Det er jo det, at vi savner analyser, som kan give oplysninger, foretaget af Fiskeriministeriets forureningslaboratorium. Vi vil også gerne vide, hvor længe Gladsaxe og København har kendt til denne forurening af mosen. Har embedsmændene vidst besked, ja, så burde de afskediges, hvis de intet har foretaget sig. Er de stoppet af „højere" instanser, burde de undgælde, lyder det skarpt fra Preuss.

Lederen af Fiskeriministeriets forureningslaboratorium, cand. mag. *Theodor Andersen*, oplyste i aftes, at der ikke er kommet nogen henvendelse om, at laboratoriet skulle indlede undersøgelser i Utterslev Mose.

— Vi kan i øvrigt ikke selv påtage os sådanne opgaver på eget eller privat initiativ. lei

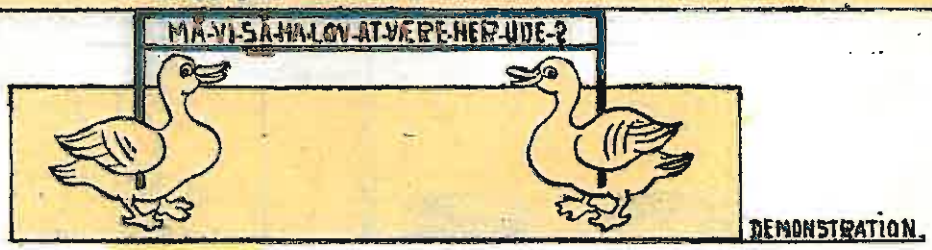

PARRET; DER-RUGEDE-I-KAPRIFOLEN-OG-VASKEDE-SIG-I-VORT-FUGLE BAD;
ER-REJST-FOR-LÆNGE-SIDEN.

Onsdag 27. november 1968 • POLITIKEN

Ja til Gladsaxes nye kloak-ledning

Beboerklager over stank fra fæstningskanalens forurening

Gladsaxes teknikere kan nu sætte fuldt pres på detajlprojekteringen af det nye afløb fra Gyngemosens rensningsanlæg, således at Utterslev Moses forurening stoppes.

Det sker, efter at Københavns vandafledningskommission i går behandlede et andragende fra Københavns Magistrat om det nye kloaksamarbejde med Gladsaxe.

Som en konklusion på mødet gav kommissionen sin tilslutning til principperne i det foreslåede afløb, der giver spildevandet fra rensningsanlægget tilslutning til det københavnske kloaknet. Senere skal kommissionen så fastsætte de nærmere vilkår i en kendelse.

For øvrigt er det ikke kun Utterslev Mose, der udsættes for forurening af spildevandet. Beboere i tusindvis nær Vestenceinten lider under stanken fra den inficerede fæstningskanal.

— Husumparkens Lejerforening har for længst rejst sagen over for borgmester *Wassard Jørgensen*, siger dens tidligere formand *Freddy Petersen*, men hverken de kommunale myndigheder i København eller Gladsaxe har reageret på vores henvendelser.

Forrige år lod de to kommuner fæstningskanalen oprense, men vi gjorde allerede dengang opmærksom på, at den ville være håbløs at rense op.

Det har da også vist sig, at de to millioner kroner, man dengang ofrede, er totalt spildt, for stanken blev om muligt endnu værre, og vi har den sommer og vinter, så vi bogstavelig talt ikke kan åbne et vindue.

Der er ellers skabt et dejligt grønt område på Vestvolden, så det er trist, at man ikke kan benytte det, fordi kanalen stinker, så det er uudholdeligt, slutter Freddy Petersen. gh-

DEN SIDSTE SVANE

VED-DAGGRY-ONSDAG-D. 21. NOV. 1968-SÅ-JEG-FRA-MIT-VINDUE MOD MOSEN-EN SVANE (MED STORT BESVÆR) KOMME OP AF MOSEN OG FALDE PÅ MOSEKANTEN.

DEN VAR RØD-BRUN PÅ HALS, BRYST-OG UNDERKROP, OG DEN BEGYNDTE AT PILLE DET KLISTREDE FARVESTOF AF SIG.

DEREFTER VAKLEDE VOR TRÆTTE SVANE VIDERE PÅ ENGEN OG ENDTE VED EN BEPLANTNING UDFOR PILESVINGET 65-67, HVOR DEN FALDT OG BLEV LIGGENDE.

FRA-STATIONEN-KOM-2-RARE-BETJENTE; OG-VI-BLEV-HURTIGT-ENIG OM-AT-VOR-SVANE-VAR-SYG—MÅSKE-FORGIFTET.—
DE-LOVEDE-AT-SKAFFE-HJÆLP; OG-KØRTE-SÅ.
JEG-HENTEDE-NOGET-FRISKT-BRØD; SOM-VOR-VEN-SPISTE-SAMMEN MED-FRISK-DUG. — OG-FALDT-SÅ-TIL-RO.
SENERE-KOM-DYREVÆRNETS-AMBULANCE-EFTER-VOR-SVANE.

VOR SIDSTE SVANE

BRØNSHØJ AVIS
28. NOV 1968

Utterslev Mose-affæren:

INTENSIVERET JAGT PÅ GIFT-KILDERNE

Projektet om en afskærende ledning til det københavnske kloaknet fremmes

Affæren omkring forureningen af Utterslev Mose er efter en lille pause, hvor undersøgelser har stået på, nået dertil, at flere virksomheder inden for den kemiske industri i Gladsaxe er under direkte mistanke for at have tilført spildevandet til Utterslev Mose farlige stoffer.

De kommunale myndigheder har forelagt politiet materiale, der belyser, hvilke fabrikker man skal koncentrere sig om. Der ønskes imidlertid endnu flere holdepunkter i sagen, og det systematiske analyse-arbejde intensiveres derfor.

Omfattende undersøgelser

På et møde, hvor foruden politiets folk også Københavns Sundhedskommission, Københavns Kloakkontor, Polyteknisk Læreanstalt samt teknikere og embedsmænd fra Gladsaxe kommune, herunder også de kemiske eksperter fra Steins Laboratorium var repræsenteret, besluttede man, at analysearbejdet på nogle virksomheder vil blive fortsat, og at disse undersøgelser »formentlig vil resultere i, at en eller flere virksomheder bliver stillet over for krav om en øjeblikkelig ændring i afløbssystemet således at skadelig udledning kan forhindres«.

I tilslutning til analyse-arbejdet iværksættes en meget omfattende undersøgelse af forholdene på samtlige virksomheder i det industri-område, hvorfra spildevandet ledes ud i Utterslev Mose.

Det sker i første omgang gennem en skriftlig henvendelse fra Gladsaxe kommune og politiet til fabrikkerne, hvori kræves oplysninger om arter og mængder af de kemikalier, herunder giftstoffer, der anvendes i fabrikationen og som udledes i spildevandskloakkerne.

Afskærende ledning uden om mosen

Samtidig med dette har Københavns vandafledningskommission til behandling fået Gladsaxes projekt om at føre spildevandet fra industrikvarteret i en afskærende rende til det københavnske kloaknet i stedet for til Utterslev Mose.

Det anses for sandsynligt, at kommissionen allerede nu vil godkende projekktet. Sagen får efter anmodning fra Københavns Magistrat en meget hurtig behandling i kommissionen.

Det betyder, at Gladsaxe kan iværksætte en detailprojektering, så arbejdet kan udbydes i licitation straks i det nye år og påbegyndes sidst på vinteren.

Projektet omfatter nedlægningen af en 1 km lang ledning, der fører spildevand uden om Utterslev Mose og ned til den københavnske ledning, der bringer store mængder spildevand til Damhusåens rensningsanlæg og ud i Kalveboderne.

Senere skal spildevandet i ledning over Amager og ud i Kongedybet.

Gladsaxes afskærende ledning kan dog næppe ventes færdig før næste efterår.

— —

Zoologerne med cand. mag N. O. Preuss i spidsen finder det fremdeles skandaløst, at ingen omgående griber ind for at få giftudledningen i mosen standset. Ornitologerne har stillet forslag om, at det giftige spildevand ledes til vestencienten. Det videnskabelige arbejde i mosen må indstilles, hvis forureningen ikke holder op øjeblikkelig.

Hertil siger Gladsaxes stadsingeniør Tage Møller, iflg. Politiken, at selvom forslaget måske nok kunne gennemføres rent teknisk på kort tid, må det alligevel kaldes uantageligt og helt ansvarsløst. For det første har man ifølge landvæsenskommissionens kendelse pligt til at føre spildevandet til Utterslev Mose, og det ville være et direkte lovbrud at sende det ud i Vestvoldens kanal.

Men hertil må også bemærkes, at vi slet ikke kan overskue konsekvenserne af en sådan handling. Vi kan ikke forsvare at sende spildevandet ud i en åben rende og i stedet forpeste den i dens fulde længde. Det er ingen løsning at flytte problemet et andet sted hen.

Lokalrådshenvendelse til magistratens 4. afd.

Lokalrådet for Brønshøj-Husum har sendt følgende brev til magistratens 4. afdeling:

Vi bekræfter modtagelsen af Deres skrivelse af 3/10 indeholdende svar på Brønshøj-Husum lokalråds klage over forgiftningen af Utterslev Mose.

Vi må medgive, at De allerede før vor klage har taget sagen op overfor Gladsaxe kommune, hvilket vi med tilfredshed noterer.

Da lokalrådet imidlertid ønsker at følge sagen i dens videre forløb, og da vi kun får sparsomme og modsigende oplysninger gennem dagspressen, finder vi det rigtigst at udbede os konkrete oplysninger af magistratens 4. afdeling, hvorledes for det første den øjeblikkelige situation er, og for det andet, hvilke realiteter man Københavns kommune og Gladsaxe kommune imellem er kommet til. Om nødvendigt ved et møde med repræsentanter for de lokalråd, hvis områder direkte er berørt af miseren.

Fra ornitologisk side har man som en nødløsning peget på, at man midlertidig kunne lede spildevandet gennem fæstningskanalen og ud i Øresund. Det må vi på det bestemteste fraråde, idet man blot yderligere forpester luften i de nye områder.

Da man af læger har fået udtalelser om, at det forgiftede vand kan rumme mulighed for en epidemi, såfremt Utterslev Mose også i den kommende sommer er forgiftet, må problemet løses hurtigst, hvilket vi også har forståelsen af er Deres standpunkt.

Imødeseende Deres snarlige svar.

På lokalrådets vegne:
sign. Ø. Dühring.

**SIDSTE NYT: - — — —

Industrier vil selv opklare forurening

Men Gladsaxe Industrisammenslutning har ventet et år på indbydelse

Gladsaxe Kommunes tekniske forvaltning er nu ved at udarbejde rapport til kommunalbestyrelsen om fem lokale industriers afløbsforhold til Utterslev Mose. Rapporten ventes af stadsingeniør Tage Møller klar i denne måned. Politiet er samtidig ved at udarbejde spørgeskemaer til en lignende rapport, som omfatter 150 virksomheders afløbsforhold til mosen. Men Gladsaxe Industrisammenslutning har snart ventet et år på en indbydelse fra kommunen til et møde, hvor forureningen af mosen kan blive drøftet.

Denne oplysning blev i aftes fremsat af sekretæren for sammenslutningen, *Vagn Isaksen*, da *Politiken* spurgte, hvad denne organisation agtede at foretage sig.

Iltmangel

— Vi har hele tiden været interesseret i et samarbejde med kommunen for at finde ud af, om nogle af sammenslutningens medlemmer kunne lastes for den forurening, der finder sted i mosen, og det er der givet udtryk for både pr. brev og telefon til kommunens tekniske forvaltning, oplyste Vagn Isaksen.

Gladsaxe Industrisammenslutning har i øvrigt selv foretaget en undersøgelse af iltmætningen i mosen gennem Akademiet for Tekniske Videnskaber, hvis spildevandsudvalg har konstateret, at mosens forrådnelse i første række sker på grund af iltmangel, og altså ikke forgiftning.

Truselbreve

— Når sammenslutningen selv foretog undersøgelser skyldes det dels, at nogle af medlemmerne har direkte tilknytning til ATV, og dels utilfredshed med Steins laboratoriums analysemetoder, fortsætter Isaksen.

— Der er ingen, der ønsker at nogen skal gå fri ved den undersøgelse, der udføres, men et fornuftigt samarbejde fremfor truselsbreve, som virksomhederne har modtaget, havde været at foretrække, og vi venter som sagt stadig på en indbydelse til samarbejde, sluttede Vagn Isaksen.

Ingen problemer

I sammenslutningen kender man intet til, at politiet er i gang med at udarbejde spørgeskemaer, som de 150 virksomheder i Gladsaxe, der har afløb til Utterslev Mose, skal have tilsendt. Skemaerne er udarbejdet i samråd med teknisk forvaltning i Gladsaxe og Polyteknisk Læreanstalt.

Et juridisk problem, som politiet har rejst om, hvad man skal gøre, hvis et firma nægter at besvare spørgsmålene, ser ikke ud til at blive noget større problem efter sekretær Vagn Isaksens oplysninger om samarbejdsviljen hos industrien

lei

Torsdag 9. januar 1969 • POLITIKEN

Udskift mosevandet

Forhandlinger mellem Gladsaxe og industrisammenslutningen

Politikens artikel i går om, at Gladsaxe Industrisammenslutning gennem et års tid har ventet på en henvendelse fra kommunen om samarbejde ved undersøgelse af Utterslev Moses forurening, gav omgående resultat. En af de første dage vil et møde komme i stand. Både kommune og sammenslutningen af de omkring 100 industrivirksomheder i Gladsaxe vil nu i fællesskab se på tingene.

Det ser dog mere og mere ud til, at hovedårsagen til ødelæggelsen af dyre- og planteliv i den 35 hektar store mose er et underdimensioneret renseanlæg, som kun foretager biologisk rensning af spildevandet, medens enorme mængder af fosfor og kvælstof fra bl. a. husspildevandet uhindret sendes ud i den lavvandede mose.

— Den undersøgelse, vi nu har afsluttet viser, at mosen er overbelastet med organisk stof og plantenæringssalte. Det bekræfter formodningen om, at renseanlægget overbelastes, således at spildevandet løber for hurtigt gennem anlægget, og derved ikke når at blive renset rigtigt.

Udtalelsen blev i går fremsat af Akademiet for de tekniske Videnskabers spildevandsudvalgs leder, *Schjødtz Hansen* over for Politiken. Det blev samtidigt betydet, at undersøgelsen i mosen havde været meget grundig hvad iltmætningen angik. Denne mætning lå faktisk på nul de fleste steder i mosen, hvilket beviser, at området ikke er egnet som recipient for spildevand. Kun ved en mineralogisk rensning af vandet, som svenske anlæg har vist, vil balancen i vandets sammensætning blive genskabt.

Nonsens

Direktør, cand. pharm. *C. G. Wolffbrandt*, Ferrosan, en virksomhed, som også er placeret i Gladsaxe, sagde i går, at hele industrisammenslutningen var indstillet på samarbejde med kommunen i denne sag.

— Det ville være halsløs gerning, om man holdt hånden over en virksomhed, der sendte gift ud i mosen. Derfor vil vi gerne finde ud af, hvad vi kan gøre i fællesskab, sagde C. G. Wolffbrandt.

Ornitolog, cand. mag. *N. O. Preuss*, som har beskæftiget sig indgående med de mange fugledødsfald i mosen, savner mange oplysninger i denne sag.

— De forklaringer, som Københavns og Gladsaxes borgmestre er fremkommet med, er det rene nonsens.

Vi får ganske vist at vide, at der bevilges en masse penge, men det er jo nærmest beløb til en pæn kiste til de myrdede. Problemernes løsning er man ikke kommet nærmere. Spildevandet løber stadig ud i mosen og forurener, og den udskiftning af vandet, som er nødvendig er ikke foretaget, mener N. O. Preuss.

lei.

Fredag 10. januar 1969 • POLITIKEN

POLITIKEN • Fredag 20. december 1968

Den urene sandhed

Et par ord om industrien og dens gifte

OLIEBRANCHENS Fællesrepræsentation vil af gode grunde ikke tie, når andre diskuterer spørgsmålet om forurening af luft, vand og jord. Den meget stærke industri, der haler brændstof op fra dybet, må pleje sit billede som en menneskevenlig faktor i udviklingen og vedligeholdelsen af samfundet.

På et møde i forgårs optrådte direktør *Knud Petersen* da også som ansvarsbevidst charmetrold. Oliebranchen blev for myndigheder og naturfredningsfolk serveret på det nydeligste. Man skulle forstå, at Knud Petersen og alle over ham har de bedste hensigter.

OM DEN redelige vilje tør vi heller ikke sige et eneste ondt ord. Den er jo stimuleret af kommercielle motiver. Men oliefolket burde måske nok fare med lempe, hvis det ønsker at skabe tillid hos kunderne i øst og vest.

Vi er ikke naive. Vi kender betingelserne for produktion, transport og forbrug af olie. Vi ved, at de store selskaber har faste omkostninger i et kolossalt format, fordi de leder efter nye kilder og forsker på livet løs.

Men vi glemmer heller ikke, at branchen gerne vil afsætte fyrings-olier med et kraftigt indhold af svovl, og det er ingen hemmelighed, at flere og flere ansvarlige, statslige myndigheder nedlægger veto mod den høje svovl-procent af hygiejniske årsager.

PÅ DENNE baggrund har Knud Petersen været lidt for dristig, da han forklarede sit publikum, at luftforureningens alvorligste skadevirkninger er af psykologisk art. Mange læger skulle ifølge direktøren bekræfte denne teori.

Så nemt bør han ikke dølge de bitre kendsgerninger om tilstanden i Los Angeles, New York, London, Tokio og Ruhr-distriktet. Der foreligger meget alvorlige beretninger om skade på øjne, svælg og lunger. Det globale anliggende er ikke en spøgefuld affære.

• POLITIKEN • Lørdag 11. januar 1969

Mose-giften ud i Kalveboderne

Kloakplanen vil koste 4 mill. kroner

Nu bliver det alvor med at lede det giftige vand fra Gladsaxe-fabrikkerne ud i Kalveboderne via de københavnske ledninger. Borgmester *Wassard Jørgensen* har i går anvist denne udvej til at mindske forgiftningen af Utterslev Mose. Sagen behandles i borgerrepræsentationens møde på torsdag.

For at spare tid har magistraten allerede sikret sig vandafledningskommissionens principielle foreløbige godkendelse af projektet. Næste kapitel bliver fordelingen mellem København og Gladsaxe af de 4 mill. kr., som kloakplanen vil koste. Antagelig pålægger man Gladsaxe Kommune at betale 1,6 mill. kr.

Tilløbet af Gladsaxe-vandet aktualiserer arbejdet på at anlægge kloakledninger fra Kalveboderne tværs over Amager til udmunding i Øresund — en plan til 65 mill. kr. Den drøftes også i rådhusmødet på torsdag.

Borgmesteren har meddelt kloakudvalget, at den nye industriby i Avedøre har fået lov at pumpe spildevand ud i Kalveboderne, indtil dens eget rensningsanlæg kan indvies — formentlig om nogle måneder. Det vil medføre en betydelig forbedring af forholdene. Adskillige omliggende byer bliver nemlig sluttet til.

Kani.

Er problemerne med Utterslev Mose løst?

Cand. psych. Mogens Kyng sender dette „åbne brev til stadsgartneren":

Der er sikkert mange, der med tilfredshed har fulgt den kampagne, der har været sat i gang for at redde Utterslev Mose. Vi er glade for at kunne se frem til at blive forskånet for det stinkende spildevand fra Gladsaxe, men vi er samtidig bekymrede over ikke at høre mere om de andre problemer, der blev bragt frem ved samme lejlighed.

Vi fik at vide, at mosen manglede naturlig vandtilførsel, og at den ville udtørre, såfremt spildevandet blev ledet andre steder hen, men denne side af problemet har vi ikke hørt mere om. Vi er mange, der med bekymring ser på, at mosen gror mere og mere til, så de frie vandarealer, som jo netop giver området sin skønhed, bliver mindre og mindre.

Ved den sydlige del af mosen (Kirkemosen) ser vi hver sommer næsten hele det frie vandareal dækket af åkander, der forvandler den skønne, levende, spejlende overflade til en død, grågrumset pøl, og disse kraftigt voksende vandplanter fylder den i forvejen lavvandede sø op, så vi hvert år ser vandkanten rykke mere end en meter ud.

Er det ikke nødvendigt snarest at gå i gang med en rensning og uddybning af de frie vandarealer, hvis mosen skal reddes? Det ville også berolige os meget, hvis man fik oplysning om, at der arbejdedes med problemet om at skaffe en naturlig tilførsel af rent vand til områderne.

• POLITIKEN •
Fredag 20. december 1968

1.

Ugens læserbreve

Er problemerne med Utterslev Mose løst?

Cand. psych. Mogens Kyng sender dette »åbne brev til stadsgartneren«:

Der er sikkert mange, der med tilfredshed har fulgt den kampagne, der har været sat i gang for at redde Utterslev Mose. Vi er glade for at kunne se frem til at blive forskånet for det stinkende spildevand fra Gladsaxe, men vi er samtidig bekymrede over ikke at høre mere om de andre problemer, der blev bragt frem ved samme lejlighed.

Vi fik at vide, at mosen manglede naturlig vandtilførsel, og at den ville udtørre, såfremt spildevandet blev ledet andre steder hen, men denne side af problemet har vi ikke hørt mere om. Vi er mange, der med bekymring ser på, at mosen gror mere og mere til, så de frie vandarealer, som jo netop giver området sin skønhed, bliver mindre og mindre.

Ved den sydlige del af mosen (Kirkemosen) ser vi hver sommer næsten hele det frie vandareal dækket af åkander, der forvandler den skønne, levende, spejlende overflade til en død, grågrumset pøl, og disse kraftigt voksende vandplanter fylder den i forvejen lavvandede sø op, så vi hvert år ser vandkanten rykke mere end en meter ud.

Er det ikke nødvendigt snarest at gå i gang med en rensning og uddybning af de frie vandarealer, hvis mosen skal reddes? Det ville også berolige os meget, hvis man fik oplysning om, at der arbejdedes med problemet om at skaffe en naturlig tilførsel af rent vand til områderne.

BRØNSHØJ AVIS
DEN 31. DECEMBER 1968

2.

POLITIKEN • Torsdag 20. februar 1969

Hård kritik af mose-rapporten

Gladsaxe har indkredset to „syndere", men den ene melder „hus forbi"

A/S S. Dyrup, som i går fik besked fra Gladsaxe Kommune om i løbet af tre uger at finde andre veje til bortskaffelse af virksomhedens spildevand end de kommunale kloakledninger, har omgående reageret. Direktør C. Hill-Madsen sagde i aftes til Politiken, at man overhovedet ikke har de giftstoffer i produktionen, som man beskyldes for at udsende i Utterslev Mose.

Endnu et firma Scandiflex har fået et tilsvarende brev samt en rapport, der omfatter undersøgelse af firmaernes spildevandsafløb. Her er ligeledes afsat en tre ugers frist til at finde udvej for at opsamle spildevandet og køre det bort, eller etablere eget rensningsanlæg inden vandet sendes i kloaknettet.

Ny rapport på vej

—En ny rapport om andre virksomheder er på vej. Det er muligt, at flere vil få tilsvarende besked, oplyste Gladsaxes stadsingeniør Tage Møller, som tilføjede, at man havde et udmærket samarbejde med den lokale industrisammenslutning om hele undersøgelsen.

— Hvorledes indvirker husspildevandet på mosen, når vi ved, at hvert menneske pr. dagn afsondrer 2,4 gram fosfor, som uhindret passerer gennem et biologisk rensningsanlæg for at give liv til i alt 7 kilo algemasse?

— Det er naturligvis uheldigt, at der skabes overproduktion af næringssalte. I en så lille recipient som Utterslev Mose vil det få stor betydning.

— Cand. mag. Niels Preuss har tidligere i Politiken givet udtryk for, at husholdningsspildevand har stor betydning for mosens forurening. Er De enig med ham i det synspunkt, Tage Møller?

— Jeg synes, Preuss skulle komme herud. Så kunne vi se på de oplysninger, vi har samlet.

— Er det en invitation?

— Ja.

Forbløffende

Direktør Hill-Madsen fra Dyrup sagde i aftes om den nye rapport:

— Den er forbløffende. Vore ingeniører er straks gået i gang med at gå den efter, fordi vi beskyldes for at udsende giftstoffer, der slet ikke findes i vor produktion. Der er andre mærkværdigheder i rapporten, men det skal vi drøfte nærmere i industrisammenslutningen på fredag.

Cand. mag. Niels Preuss fandt, at Tage Møllers invitation var en glimrende idé.

— Men der skal være presse på, ellers dur det ikke. Vi må vide besked med, hvad der sker i den sag. Dato for ophør med at husspildevandet ledes ud i mosen er noget af det allervigtigste. Det såkaldt rensede husspildevand er lige så farligt for mosens eksistens som gift fra industrien, sagde Niels Preuss. *lei*

Lørdag 22. februar 1969 • POLITIKEN

Ny rapport om Utterslev Mose

Industrispildevand farligst, mener ingeniør

Det 15 år gamle renseanlæg, som Gladsaxe lod opføre ved Utterslev Mose for 4—5 mill. kr., bliver muligt at sikre sig for den rette liebhaver, når det til efteråret helt standses og alt spildevand derefter ledes ud i Kalvebodérne i stedet. En ny rapport, som udarbejdes af kemiingeniør R. Stoebæk, Århus, vil være klar i næste uge, oplyser stadsingeniør Tage Møller. Den vil yderligere bekræfte, at giftstoffer fra virksomheder i Gladsaxe, er årsagen til forureningen af mosen, mener stadsingeniøren.

— Måske er der tale om en overbelastning på 10 procent af Utterslevanlægget, men det spiller ingen større rolle. Når det drejer sig om forurening, er industrispildevandets giftstoffer farligere end husspildevandet, udtaler Tage Møller.

Nye møder

— Men den sekundære forurening, som øger algeproduktionen og dermed forrykker balancen i mosen, må vel også få en voldsom indflydelse.

— Naturligvis. Derfor håber vi også, at sådan noget som husspildevand kan ledes uden om mosen. Vi starter rørlægning til sommer. Til efteråret kan arbejdet afsluttes.

— Så bliver der et „billigt" renseanlæg til salg?

— Ja, medmindre det ender med, at vi river renseanlægget ned. Det bliver der ikke brug for mere, slutter stadsingeniøren.

I kommunen er man villig til at forhandling med industrisammenslutningen, hvis det ønskes, fortæller Tage Møller. På mandag holder teknikerudvalg i sammenslutningen et møde, hvor man vil tage stilling til rapporten fra Steins Laboratorium, som allerede er kritiseret kraftigt fra Dyrup A/S, fordi virksomheden er beskyldt for at sende giftstoffer ud af kommunale kloakanlæg, som man overhovedet ikke har haft i produktionen.

Resultatet

På stadsingeniørens kontor fastholder man imidlertid, at der ikke er tale om forvekslin.

På samme kontor fandt der i går et møde sted med kemiingeniør Sivebæk, som nu er tilbage i Århus for at gøre sin rapport færdig fra prøver af spildevand på tre Gladsaxe-virksomheder. I næste uge ventes der et møde mellem kommunen og de to analysefirmaer. Derefter vil man meddele resultatet af hele denne de af „romanen" om Utterslev Mose forgiftning.

le

BRN.AVIS, 20' FEBR. 69.

INDGREB OVERFOR TRE GLADSAXE-VIRKSOMHEDER

Deres forurening af Utterslev Mose skal ophøre straks

Gladsaxe kommunes tekniske udvalg besluttede på et møde tirsdag aften, at der øjeblikkelig skal gribes ind overfor tre virksomheder, som er udpeget blandt dem, der forurener Utterslev mose. De vil få besked fra kommunen om straks at hindre yderligere spildevandsudledning i mosen.

Det er op til de enkelte virksomheder selv at sørge for fremgangsmåden — eventuelt ved at oprette egne rensningsanlæg.

Kun en begyndelse?

Der er gået et enormt laboratoriearbejde forud for mødet i Gladsaxe, hvor man udpegede enkeltvirksomheder som skyldige i forureningen af mose-områderne. Steins Laboratorium har undersøgt og analyseret omkring 50 forskellige spildstoffer og afgav en diger rapport i sidste uge.

Rapporten omfatter kun tre virksomheder. I løbet af et par uger afleverer Steins Laboratorium yderligere en rapport om spildevandsudledning fra tre andre virksomheder i Gladsaxe kommunes industrikvarterer.

BRØNSHØJ AVIS | NR. 9 TORSDAG DEN 6. MARTS 1969

Stadsingeniøren om problemerne i Utterslev Mose

Med henvisning til et i Deres lokalblad for 31. december 1968 optaget „åbent brev" til stadsgartneren vedrørende forholdene omkring Utterslev Moses fremtid skal jeg anmode om indrykning af følgende svar til brevskriveren cand. psych. Mogens Kyng:

Med hensyn til bevoksningen i mosens vandarealer kan oplyses, at den i læserbrevet nævnte tilgroning i Brønshøj Kirkemose hverken bør give anledning til bekymring for Utterslev Mose eller for Brønshøj Kirkemose, idet bevoksningen i den ret fladvandede Brønshøj kirkemoses vandarealer jævnligt ryddes for at opretholde vandarealets udstrækning; i øvrigt vil mosen blive ryddet i den kommende sommer. Tilsvarende foranstaltninger vil ikke være nødvendige i vandarealerne i den egentlige Utterslev Mose, som ved anlæggets retablering blev udført med så store vanddybder, at der ikke ville være vækstbetingelser for en vegetation, som kunne lukke vandarealerne.

Om den fremførte bekymring for vandmangel skal udtales, at denne vel ikke kan siges at være helt ubegrundet.

Forholdet omkring mosens forurening medfører, at der må træffes forholdsregler til en hurtig afhjælpning heraf, og man har derfor ment indtil videre at måtte se bort fra spørgsmålet om vandstanden i mosen.

Den i forhold til mosens vandmængde store tilførsel af spildevand fra Gyngemosens opland har i de senere år gjort det muligt at opretholde en passende konstant vandstand i Utterslev Mose uafhængig af den naturlige vandtilførsel.

Ved bortfald af den kunstige vandtilførsel vil der igen indtræde variationer i vandspejlet afhængig af årstider og nedbør, hvilket dog ikke tidligere — inden den kunstige vandtilførsel påbegyndtes — har givet anledning til generende tilstande. Skulle det i fremtiden vise sig, at der over længere tidsrum sker større sænkningger af vandspejlet, end man vil tolerere, foreligger der forskellige muligheder for at fremskaffe supplerende tilløb, som i så fald må nærmere undersøges i samråd med Københavns Vandforsyning, under hvis administration mosens vandarealer henhører.

Poul Vedel.

Fredag 25. april 1969 • POLITIKEN

Som et led i kampen mod forureningen havde en gruppe unge i går opsat disse plakater i Københavns Nord—Vest kvarter. Det er passagen af Vestvolden, der bl. a. advares mod.

Kirken sjælemesslag af ammer på [illegible] kapelle.

POLITIKEN • Fredag 4. juli 1969

POL: 10 JAN. 1969

CAND. MAG. N. O. PREUSS:
EN PÆN KISTE TIL DE MYRDEDE.

Redningen for Utterslev Mose

Der var blomster, gave, øl og lovord til borgmester **Erhard Jacobsen** og Gladsaxe Kommune fra beboere og sportsfiskere, da man i går tog første grabbefuld jord til den afskærende ledning, der skal føre spildevandet fra Gladsaxe kloakken uden om Utterslev Mose og ind i det københavnske system. „Nu var vi så hårde ved jer, da vi gik i demonstration til rådhuset sidste efterår, så skal I også høre, når vi er glade for jeres indsats", lød kommentaren. Af sportsfiskerne fik Erhard Jacobsen en brasen i porcelæn

[illegible] at der er skidtfisk i Bagsværd

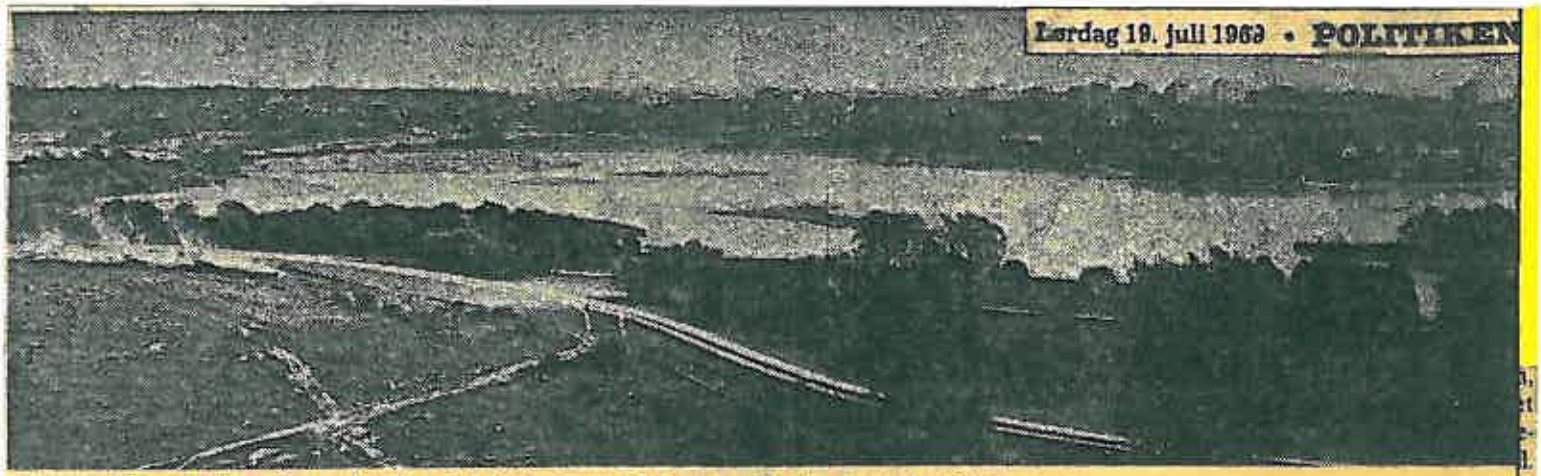

Parti fra Utterslev Mose, der nu blandt andet skal „skummes" for at undgå den værste forrådnelsesstank.

Kemisk rensning af Utterslev Mose

Flere forsøg på at afbøde den omfattende forurening

På tre felter skal der gøres forsøg på at rense Utterslev Mose, så der atter skabes betingelser for at liv kan bestå i det forurenede vand. Gladsaxe Kommune forsøger at bundfælde skadelige stoffer i rensningsanlæget ved hjælp af aluminiumsulfat, Københavns Kommune „skummer" mosen for opstigende bundslam, og desuden føres forhandlinger om forsøg på kemisk rensning af mosevandet.

Den kemiske rensning skal i givet fald foregå efter den svenske metode, der har givet gode resultater ved prøver i to søer nær Stockholm.

Tonsvis af aluminiumsulfat strøes ud i vandet med den virkning, at væsentlige dele af de fosfater, der fremmer den uheldige dødsproces i søen, nedbrydes. Det vides ikke, om man kan opnå en effekt, der står i rimeligt forhold til udgifterne i Utterslev Mose, der er så stærkt angrebet, men sagen overvejes i en forhandling mellem København og *Paul Bergsøe & Søn Trading*, der repræsenterer det svenske firma *„Boliden"* herhjemme.

Tonsvis af bundfald

Også mellem „Boliden"s danske repræsentant og Gladsaxe Kommune er der forlængst opnået kontakt, og forsøg på at mindske de øjeblikkelige gener er i fuld gang.

— Blandt de utallige henvendelser vi modtog, da forureningen blev offentligt omtalt, fæstede vi kun lid til den fra Paul Bergsøe, fortæller stadsingeniør Tage Møller.

Resultatet er altså foreløbig blevet de forsøg vi nu kører i håbet om, at vi kan reducere lugtgenerne i eftersommeren ganske væsentligt.

Firmaet stiller det nødvendige apparatur til rådighed, hvorefter vi tilsætter aluminiumsulfat i rensningsanlægget. På denne måde håber vi at kunne bundfælde en lang række af de skadelige stoffer og binde de giftstoffer, som indirekte er med til at fremkalde den skrækkelige stank fra mosen.

Det gav i første omgang et så voldsomt bundfald, at forsøget måtte indstilles, og vi skal nu prøve at finde en anden form, så vi kan fortsætte. Vi skulle gerne forhindre, at vi får en drøj eftersommer, det sidste år rensningsanlægget skal fungere, slutter stadsingeniøren.

De bundfældede stoffer, som ellers ville være løbet ud i Utterslev Mose, er på tankvogne kørt bort fra rensningsanlægget. Det drejer sig om adskillige hundrede tons.

Sideløbende hermed hindrer Københavns Kommune aktuelle lugtgener ved at skumme mosen ligesom man skummer suppe.

På grund af varmen sker der en stærk metanudvikling i bundslammet, som derfor stiger til vejrs. Nået op til overfladen vil det gå i forrådnelse, og det er ikke behageligt, rent bortset fra at slammet ikke pynter på mosen.

Kommunens teknikere har imidlertid konstrueret en lille motorbåd med påhæng, med hvilken man er i stand til at fjerne slammet, inden det rådner, og i bogstaveligste forstand skubbe det ind i kloakflebene.

gh—

Utterslev mose: BRH. AVIS DECEMBER 69.

Slut med spildevand straks i det nye år

Men der vil gå mange år, før vandet i mosen kan betragtes som rent

I begyndelsen af 1970 regner man ved at kunne tage spildevandsledningen fra Gladsaxe kommunes rensningsanlæg ved Utterslev mose til Københavns kommunes kloaksystem ved Fr.sundsvej i brug, hvorved opnås, at dårligt renset spildevand og urenset spildevand ved overbelastning af rensningsanlægget løber ud i Utterslev mose.

Det betyder ikke, at Utterslev mose har rent vand i 1970. Mosen er så stærkt ødelagt, at der vil gå mange år, før den biologiske balance er genoprettet, og vandet kan betragtes som rent, så dyre- og plantelivet atter bliver normalt.

Men det betyder, at man nu for alvor kan tage fat på de undersøgelser, der skal vise, om man gennem en kemisk behandling af mosen kan skabe en hurtigere udvikling frem mod en mere acceptabel tilstand.

Udgifterne deles

Landvæsenskommissionen for Københavns Amts første Område har afsagt endelig kendelse om forureningssagen. Det hedder heri, at udgifterne til forureningsbekæmpelsen skal deles mellem de to kommuner i forhold til antal indbyggere, der er i kommunens områder mod Utterslev mose.

I alt anslås udgifterne til genskabelse af et rent mose-område til at være ca. 21,5 millioner kroner, hvoraf de 16 millioner kroner skal betales inden for de første ti år.

Udtørringsfare?

I kommissionens kendelse hedder det videre, at der er en risiko for delvis udtørring af Utterslev mose, hvis man helt undlader at udlede spildevand i den. Den side af sagen skal eventuelt klares ved udledning af rent vand i form af regnvand via regnvandsledninger fra TV-byen og eventuelt Hareskovvej.

En endelig afgørelse herom vil **først blive truffet i 1972, når man** er sikker på at **have** resultatet af biologiske og kemiske undersøgelser af mosevandet. Man skal **også** først have resultatet af **nogle rensningsforsøg, som firmaet Paul Bergsøe & Søn vil foretage i det tidlige forår.**

POL. 13. SEPT. 1969.

Vil rense mosen med kemikalier

Men skepsis møder svensk metode

Om et par uger starter firmaet Paul Bergsøe & Søn et kemisk rensningsforsøg i to afgrænsede bassiner i Utterslev Mose. Bassinerne, der hvert er på godt 200 kvadratmeter, er i øjeblikket ved at blive indrammet med spunsvægge.

Agronom *Peter Meldgaard*, der på laboratoriebasis har arbejdet med sagen, udtaler, at det er et politisk bevillingsspørgsmål at få rent vand i søer og moser. Hele Utterslev Mose skulle kunne renses for 17.000 kroner. Rensningsmetoden er udviklet af den svenske *Boliden-koncern*, som Paul Bergsøe & Søn repræsenterer i Danmark. Der hældes aluminiumsulfat i vandet, hvor fosformængderne bindes, hvilket blandt andet medfører, at svovlbrintestanken, der længe har hængt over mosen og dens omegn, forsvinder.

Boliden-koncernen har efter sigende haft succes med metoden i to søer nær Stockholm.

Er skeptisk

— Men jeg har ikke særlig fidus til metoden, siger kemiker, civilingeniør *Ole Malchow-Møller*, Københavns Kommunes kloakkontor, til *Politiken*. Spørgsmålet er, om man binder tilstrækkelige fosformængder, og om ikke disse mængder genopløses i processens såkaldte vandfase. Sker det, er vi lige vidt.

Derfor forsøger vi os i første omgang frem i de to bassiner, før vi indvilliger i at kaste kemikalier over hele mosen. Det nævnte beløb, 17.000 kroner, skal man ikke lade sig besnære af. Det er, hvad kemikalierne koster. Men dertil skal lægges udgifter ved spredningen plus den analytiske kontrol, som sandelig ikke er billig. Under 100.000 kroner får man det ikke.

Der vil gå én til to sæsoner, før vi eventuelt fører rensningen helt igennem efter den svenske metode. Jeg personlig er meget skeptisk over for den.

Det har ikke været muligt at indhente kommentarer fra agronom Meldgaard, der for tiden ferierer i Wien.

Næsten for godt

Derimod mener stadsingeniør *Tage Møller*, Gladsaxe Kommune, at metoden er effektiv.

— Næsten for meget, siger han. Vi har i et par måneder eksperimenteret i Gyngemosens rensningsanlæg. Aluminiumsulfatet kastes i slambassinet for at udskille de skadelige stoffer. Og vi har fået så utrolig meget bundfald, at der har været besvær med at få det kørt væk.

Denne form for rensning vil blive opretholdt det lille års tid, der vil gå, før rensningsanlægget nedlægges. Siden vil Gladsaxes spildevand blive ført i en stor ledning uden om Utterslev Mose og ind i Københavns Kommunes system og renset der, slutter Tage Møller.

Utterslev Moses forurening skyldes udelukkende spildevand fra Gladsaxe, idet der fra København, som ejer mosen, ikke føres rørledninger fra huse eller fabrikker ud i vandet.

Spango

POL. 4 APRIL 1970.

Her er den sne, der faldt i fjor

Kommunal møgdynge i Utterslev mose —

Hele vinteren igennem har Københavns Kommune hældt tonsvis af beskidt by-sne ud i Utterslev Mose. I går på årets første forårsdag kunne de tusinder, der besøgte mosen, se de uhyggelige konsekvenser af det kommunale svineri.

En meterhøj, sort, bakteriefyldt slammasse breder sig ud over et stort areal og bidrager sit til, at dette rekreative område på ny stinker som en losseplads.

— Vi er betænkelige, men håber, der ikke sker for store skader, sagde Københavns stadsgartner, *Helge Degnbol*, i går til *Politiken*.

— *Hvorfor tillader De fortsat denne ødelæggelse af mosen ved at anvende den som oplagsplads for byens sne?*

— Vi kan ikke så godt gå imod det. Kommunen skal jo af med sneen et sted. Lugten derude nu stammer nok mere fra den forrådnelse, der er opstået i vandet fra døde fisk og som nu kommer frem, efter at isen har ligget som et låg over området i mange måneder. Vi vil nu se nøjere på den slammasse,

Leif.

Kunne Københavns kommune ikke imødegå denne forurening af vore gader — og fortove, som kommunen hævder ikke at forurene, men som alligevel lader sig finde, f. eks. på hellen ved Taxaholdepladsen på Brønshøj Torv, hvor anvendelse af kommunalt salt omdanner sneen til et fedtet, sæbeagtigt ælte, man falder i — ved at anskaffe en række kraftige sne-fejemaskiner, som kan afrense sneen fra grunden, således at man herefter kun behøvede at — gruse? Det ville afskære »dovensaltets« tilhængere fra yderligere forurening!

BRH. AVIS 2 DEC. 1971.

Den kommunale saltforurening er ikke lige udbredt

I vor omtale sidste uge af vejdistriktets meget hurtige og effektive oprydning af snemasserne fra forrige søndags snestorm, kom vi ind på den beklagelige saltforurening, som visse villa- og ejendomsejere lovstridigt gjorde sig skyldige i, udfra ønsket om lettest muligt at omgås snerydningspligten. Herefter omtalte vi, at kommunen, tilsvarende i strid med politivedtægten, også anvender forurenende saltning af kørebanestrækninger, hvor langs med der gror træer. I den anledning har en læser ønsket at gøre indsigelse ved at fremhæve, at 8. vejdistrikt på strækningen mellem Brønshøj Torv og Islevhusvej, på hvilken der gror træer, ikke anvender salt. Det har vi ingenlunde påstået. Vi omtalte den generelle kendsgerning, at Københavns kommune forurener vore vejbaner med salt. Også hvor der gror træer langs vejene. Og sidstnævnte forhold er klart i modstrid med politivedtægten, som iøvrigt er delvis udarbejdet, men fuldt tiltrådt af Københavns borgerrepræsentation, der ligeledes har tiltrådt saltforureningen. Et paradoks af format. Læseren har imidlertid opfattet vor omtale af forholdet som ensidigt rettet mod 8. vejdistrikt. Dette er ingenlunde tilfældet. Omtalen var generel.

For 8. vejdistrikts vedkommende skal retfærdigvis anføres følgende: På strækningen Brønshøj torv til Islevhusvej anvender 8. vejdistrikt ikke salt, men kalksalpeter til optøning af vejstrækningen. Dette kemikalie tør sneen væsentlig langsommere op end salt koster omtrent fire gange så meget, men ifig. politivedtægten, fortsat et »kemikalie til optøning af sne«, hvilket er forbudt jfr. samme politivedtægt på strækninger, hvor langs med der vokser træer eller levende vækster. Hvorledes anvendelsen af dette kemikalie vil tegne sig med hensyn til forureningsproblemet fremover, er endnu ikke afklaret, men man frygter afsvidning af træernes og væksternes rødder. Videre med hensyn til 8. vejdistrikt skal blot anføres, at »salpetervognen«, udover nævnte strækning på Frederikssundsvej kører på dele af Bellahøjvej.

I denne forbindelse skal anføres, at hvad angår egetræerne på strækningen Hareskovvej ad Frederikssundsvej til overfor Bellahøj kirke, anvender vejdistriktet udfor disse fortsat salt, som på lidt længere sigt kan true træernes eksistens.

HUSUM BLADET - 9 JULI 1970.

Utterslev Mose kan tidligst være renset til 1975

. . . siger generalsekretæren i Danmarks Naturfredningsforening

Skal Utterslev Mose fortsat være en stor ildelugtende og snavset plet i København, eller skal mosen atter blive et »åndehul», hvor folk kan søge hen, uden at blive generet af ubehagelige lugte.

De to implicerede kommuner, Gladsaxe og København, arbejder begge med sagen, der nu har stået på i over tre år. Det er blevet klart, at Utterslev Mose er komplet uanvendelig som spildevandsmodtager, men da man først opdagede, hvor slemt det egentlig var, var mosevandet blevet så forpestet, at fiskene var døde, og fuglelivet søgt andre steder hen.

Det er industrien i Gladsaxe, der har lukket det urensede affaldsvand ud i mosen, og Gladsaxe kommune er af Københavns kommune blevet afkrævet, at der træffes foranstaltninger til afhjælpning af spildevandsproblemet, og Erhard Jacobsen & co. har sat Steins Laboratorium og ingeniør Sivebæks laboratorium i gang med analyser af vandet og problemet som helhed.

Disse analyser er endt med flere retssager, industrien kontra Gladsaxe kommune.

Formanden for Industrisammenslutningen i Gladsaxe, direktør Paul Madsen sagde på generalforsamlingen i juni:

– Jeg kan godt sige, at vi er meget skuffede over det manglende samarbejde med kommunen på dette område. Vi havde langt hellere set, at kommunen og industrien havde følt sig i samme båd, og sammen havde forsøgt, at finde en løsning – højst sandsynlig den løsning, der nu er realiseret. I stedet kom vi til at stå overfor hinanden som skarpe modstandere. – Det må ikke glemmes, fortsatte direktør Paul Madsen, at det er Gladsaxe kommune, der har projekteret det rensningsanlæg, som viste sig uegnet og utilstrækkeligt.

Naturligvis må vi ikke sende direkte gift ud i kloaken, og har det været tilfældet, må det stoppes, og det gælder selvsagt også den nye kloak, men omvendt er det forbløffende lidt, vi har hørt om myndighedernes stilling til den ændrede karakter af spildevandsproblemet. Efter vor opfattelse må det kolossale forbrug af tilsætningsmidler, f.eks. sulfopræparater, have giort husspildevandet langt farligere for et rensningsanlæg, end det spildevand vi kendte for 25 år

Senere i sin beretning kom direktør Paul Madsen ind på Gladsaxe kommunes reaktion vedr. rensningsanlægget, og han sagde bl.a., at der ikke var gået stykker af Gladsaxe kommune eller de implicerede embedsmænd, såfremt de åbent havde erkendt, at de dengang konstruerede et rensningsanlæg, som de selv troede på, og var så godt, som kunnen og erfaring på dette tidspunkt gav adgang til, men nu måtte sande, at rensningsanlægget ikke længere kunne klare opgaven.

Som det vil fremgå af disse pluk fra Paul Madsens beretning, giver Industrisammenslutningen dels Gladsaxe kommune skylden, og mener de selv er kommet til at stå som syndebukke, fordi rensningsanlægget ikke havde klaret det stadig stigende »pres» af spildevand.

Generalsekretær i Danmarks Naturfredningsforening, Lindegård Olsen, forsøger ikke at fordele skyldsspørgsmålet. Derimod fortalte han Husumbladet, hvorledes situationen er opstået, og hvordan man kan bringe Utterslev Mose tilbage til tilstande som før 1966 eller der omkring.

– Rundt om mosen er der jo bebyggede arealer med veje og dertil hørende kloakriste, og vandet der siver ned i kloakristen, kommer ikke mosen til gode, hvad det ville have gjort hvis der havde været tale om naturlig nedsivning. Og det er det forhold vi har været sat overfor: På hvilken måde skal vi fremover kunne forsyne Utterslev Mose med tilstrækkelig vandmængde uden at bruge kloakvand, for vi har jo hidtil tilsat den kloakvand i en vis mængde. Når det regner, lukkede man op for kloaksluserne, fordi i det øjeblik det regner, kommer der nøjagtig 100 gange mere vand, der driver ned i kloakerne, end der kommer vand fra husholdningen...

Fabrikker har imidlertid lukket giftigt spildevand ud i kloakanlæggene, og når det så regnede åbnedes sluserne, og de giftige stoffer fik lov at løbe ud i Utterslev Mose.

– Nu overvejer man, på hvilken måde man så kan opsamle regnvandet, fortsætter Lindegård Olsen, og det kan gøres på flere måder. Det kan bl.a. gøres ved at man tager vandet fra en kloakledning, der går fra Tinglev og fra Søborgsiden og rundt om mosen langs vejene (ikke på Gladsaxesiden) samt, at man simpelthen leder det vand, der kommer fra tagrør, ud i mosen, således, at regnvandet skulle kunne forsyne mosen, hvis man tager et vist led i bebyggelsen. Og herved får man rent vand til mosen, hvad man ikke har fået tidligere, og man vil så helt og holdent undlade, at bruge det industrivand, der kommer ovre fra Gladsaxesiden. Det har været meget forgiftet, og det er det, der er hele miseren ved det...

Lindegård Olsen: – Vandet blev tidligere lukket ud, så det løb videre via en ledning til Emdrup Sø, men det rådne vand, der har været i Utterslev Mose, har man ikke været interesseret i at sende videre... Man har været meget i tvivl om hvilken måde der var den bedste til at udskifte det forpestede vand med rent mosevand, men den rigtige metode er, såvidt vi erfarer, endnu ikke fundet.

– Der har været tale om forsøg med kemikalier o.l., fortæller Naturfredningsforeningens generalsekretær, vandet er dog blevet bedre, for nu er det rådne sunket til bunds i mosen. Men der findes en frygtelig bunke slam i søen, hvilket på langt sigt vil være meget farligt for fiskebestanden. Forresten er fiskebestanden vel lig nul. Der er sandsynligvis ikke nogen fisk derude, jeg tror ikke der har været nogen, der har kunnet overleve. På steder hvor vandet står særligt lavt, må man først og fremmest få dyndet væk...

Det der nu skal ske med Utterslev Mose er altså, at man skal sikre den tilstrækkeligt med regnvand (overfladevand), og man må sørge for, at der ikke kommer svært spildevand ud i vandet.

Fuglelivet har forlængst forladt mosen, men forholdene er dog blevet så tålelige, at nogle af de mest hårdføre – f.eks. grågåsen – er vendt tilbage. Svaner er der dog ingen af. Utterslev Mose har sandelig også taget sine ofre fra svanerne, for mens svanerne endnu holdt til ved mosen, måtte svaneforældrene se deres ællinger bukke under, på grund af det giftige vand. Lindegård Olsen fra Danmarks Naturfredningsforening, sluttede af med at sige, at man tidligst i 1975 kan regne med, at mosen atter er renset, så inden da skal man ikke vente det tidligere så rige dyreliv tilbage!

Rensning af spildevand efter metoderne i Utterslev Mose

Gode resultater af rensning med kemiske midler får kommunen til at gøre forsøg i stor skala af betydning for hele det københavnske spildevands-problem

Københavns borgerrepræsentation får i sit møde torsdag forelagt et forslag om forsøg med kemisk rensning af spildevand til afløsning af tidligere metoder med biologisk rensning, og indtil resultatet foreligger, indstilles arbejdet med projektering af et nyt biologisk renseanlæg ved Damhussøen, hvortil der for nogle år siden blev bevilget 36 mill. kr. Både herhjemme og i udlandet er der gode resultater fra forsøg med kemisk rensning af spildevand, og blandt de hjemlige erfaringer er, efter hvad Lokalavisen erfarer, yderst tilfredsstillende resultater fra renseningen af Utterslev Mose.

Bedre end de gamle metoder

I 1967 besluttede borgerrepræsentationen at forbedre forholdene i Kalvebod Strand ved at føre en kloakledning fra renseanlægget ved Damhusåen under havnen og tværs over Amager til Kløvermarksvej, så spildevandet blev ført ud i Øresund i stedet for Kalvebod Strand. Det ledningsanlæg, der siden har været arbejdet på, og som ventes taget i brug til næste år, skulle senere udbygges med et biologisk renseanlæg, men nye muligheder har ført til at magistraten har ønsket, at der foretages undersøgelser for at få afklaret, om den gamle plan om rensning og udledning af spildevand skal ændres.

Forsøg, som er udført både i udlandet og her i landet (og her er det Utterslev Mose kommer ind i billedet) tyder på, at der vil være muligbed for gennem kemisk rensning at udfælde urenheder i spildevandet ved hjælp af kemikalier med den virkning, at der sker en større reduktion af bakterier, virus og giftige tunge metaller end ved biologisk rensning. De anlæg, som kræves for at foretage kemisk rensning af spildevandet, er billigere end biologiske anlæg, men udgiften til kemikalier er betydelig. Samtidig kræves der dog mindre arbejdskraft til pasning af kemiske anlæg.

Projektering standses

I stedet for at fortsætte projekteringen af det biologiske anlæg ved Damhusåen, har magistraten derfor ønsket at lade foretage videregående forsøg, for at man kan få afklaret, om de formodninger, som man har om, at kemisk rensning vil være mere fordelaftig holder stik. Det vil være muligt allerede i 1972, når Damhusanlæggets nye bundfældningstanke tages i brug, at foretage forsøg af større omfang, så det kan afgøres, om man skal overgå til kemisk rensning af spildevandet fra dette store opland, som betjener ca. 350.000 personer.

Forsøgene i Utterslev Mose

Da forureningen af Utterslev Mose for nogle år siden var på sit højdepunkt, blev det i første omgang besluttet at føre spildevandet fra Gladsaxe, som var en af hovedÅrsagerne til mosens forurening, udenom mosen direkte til en af det københavnske kloaksystems hovedledninger. Forureningen af Utterslev Mose var imidlertid ikke klarvt dermed, og for at finde frem til metoder, der kunne rense Mosen, har der som tidligere omtalt i Lokalavisen været foretaget forsøg med kemisk rensning i nogle bassiner i mosens vestlige del. Altså netop den metode, som nu foreslås prøvet for en betydelig del af det københavnske spildevand.

Værdifulde praktiske erfaringer

Forsøgene i Utterslev mose er endnu ikke afsluttet, men de har vist sig særdeles vellykkede, og det ligger ligo for at spørge, om resultaterne fra Utterslev Mose har været af betydning for beslutningen om de nye forsøg med rensning af spildevand, der nu skal i gang.

Vi har spurgt overingeniør Lund i Afløbskontoret, og han svarer:

— Jo, resultaterne fra forsøget i Utterslev mose med kemisk rensning har for såvidt forbindelse med de forsøg, vi nu skal i gang med, som vi har gjort nogle værdifulde praktiske erfaringer under det første års forsøg med den svenske renseningsmetode, hvor urenhederne i vandet udskilles og bundfælles ved at tilføre vandet aluminiumssulfat. Der sker det, at urenhederne synker tilbunds, og man kan så enten lade dem ligge på bunden af søen, eller hvad man nu skal rense, eller man kan pumpe slammet bort.

I de forsøg, vi har gjort i nogle bassiner i mosen, har vi pumpet slammet bort dels gennem bykloaken ved Akandevej, dels ved at opsamle slammet på en ø. I sommer var vandstanden i Mosen meget lav på grund af den store tørke, og vi valgte derfor at pumpe slammet op på denne ø og lade vandet sive fra. Kun 5 pct. af slammet er faste stoffer.

— Og erfaringerne med renseningen har været gode.

— Ja, det synes vi. Vi er i færd med at udarbejde en rapport om resultatet af det første års forsøg, og vi har kunnet konstatere en væsentlig forbedring af forholdene — noget, der naturligvis også har forbindelse med at spildevandet fra Gladsaxe nu ikke mere føres ud i Utterslev mose. Det forsøgsanlæg, vi har i Utterslev mose, er nærmest at sammenligne med et lille kemisk renseanlæg. Nu skal vi så i gang med forsøg i større målestok med kemisk rensning af en del af det spildevand, der føres ud i Øresund.

—sen.

Et kig ind over bassinerne til det lille kemiske renseanlæg i Utterslev Mose, der nu skal være en slags forbillede for større forsøg ved Damhusåen. Men strøer aluminumsulfat i vandet, og urenheder af mange slags synker til bunds som slam, der pumpes væk.

Parkområder ikke fredet

Derfor kan Utterslev Mose cementeres

Mange menesker, der i går lagde vejen om ad Utterslev Mose — med sine 200 hektarer langt det største rekreative område i Københavns Kommune — var rystet over de nye ødelæggelser, der foregår i det særprægede stykke natur.

De fleste, deriblandt medlemmer af bystyret, har ikke været klar over omfanget, før Politiken søndag beskrev det nye motorvejsprojekt, der bliver en enorm trafik„maskine" med store op- og nedkørselsramper til Hareskovvejen og en ny motorvej tværs over mosen.

Glemt i to år

Ved behandlingen af de nye vejplaner i borgerrepræsentationen i juni 1969 blev der ingen debat, og siden har ingen folkevalgte beskæftiget sig med sagen. Repræsentanter fra naturfredningsforening, ornitologisk forening, sportsfiskere m. fl. har ikke kunnet nå at gribe ind, fordi de københavnske parker endnu ikke er omfattet af fredningsbestemmelser. Ingen har i øvrigt været klar over, hvor omfattende jordarbejder vandindæmning og inddragning af græsarealer, der har været tale om.

Mange hundrede læs jord fra udgravning af det nye Rigshospital er kørt ud i mosen, hvor det nu ligger som månelandskaber i 10—12 meters højde. Jorden skal bruges til en vejoverføring i fem-seks meters højde over Hareskovvejen og tilkørselsramper fra Høje Gladsaxe og Tinghøj-bebyggelsen.

— Jeg forstår ikke, man får lov til den slags ødelæggelser, siger en beboer, fru Olesen, Høje Gladsaxe.

— En undersøgelse har tidligere vist, at vi er underforsynede med parker i byen, og alligevel tager man frejdigt hul på dette skønne sted, lød en kommentar fra L. Jørgensen, Borups Alle. Hele familien var — som mange andre — i går ude for at tage et overblik over de meget store områder, der skæmmes af bulidozernes energiladede og altødelæggende indsats.

— Vi tvivler på, om det nogen sinde kan blive parkområde igen, mente mange.

— Fuglelivet vil blive ødelagt på grund af den nye bilvej over mosen, mente dr. phil. Finn Salomonsen, mangeårig formand for Dansk Ornitologisk Forening.

Den nye formand, dr. L. Ferdinand, var også bekymret over udviklingen.

— Begynder man nu at indskrænke græsningsarealerne og opmudre vandet, vil det få indflydelse på alt dyreliv i mosen. Ikke mindst vil de mange store, smukke grågæs blive berørt af vejplanerne, fremhævede L. Ferdinand.

Som et apropos til diskussionen om mosen har dr. Ferdinand bl. a. udarbejdet tekst til beskrivelse af Utterslev Mose ved en naturfredningsudstilling, der åbner i morgen i Sparekassen på Strøget (Vimmelskaftet).

De store tilslutningsanlæg og vejen gennem mosen vil koste 22 mill. kr. Heraf skal København kun udrede 3 pct. Derfor gik en bevilling på 400.000 kr. glat gennem borgerrepræsentationen. De 97 pct. må statskasse og Københavns Amt dele. Officielt har vejen fået navnet Vandledningsvej, fordi den fører fra et vandværksområde, København råder over ved Gladsaxevej.

lelf.

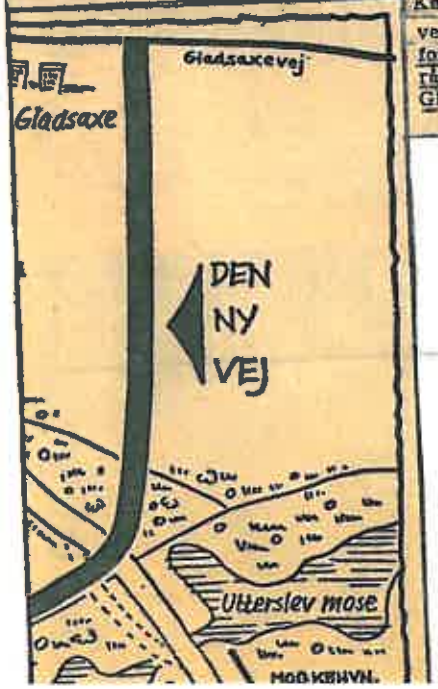

Utterslev Mose stadig fredløs

København kræver erstatning for egne ødelæggelser

Københavns Kommune har mulighed for at få en milliongevinst ud af ødelæggelserne af Utterslev Mose. Den store trafik„maskine" som mandskab og maskiner er ved at udvikle langs Hareskovvejen og ind gennem mosen vil føre til en kraftig beskæring af Københavns største parkanlæg. I alt kræver vejplanerne 40.000 kvadratmeter park.

Dette areal vil Københavns Kommune kræve Ministeriet for Offentlige Arbejder erstatning for. Vicedirektør V. K. Albrechtsen siger, at Ejendomsdirektoratet i Københavns Kommune arbejder med sagen, men at der ikke endnu kan angives noget beløb. Han ønsker ikke at bekræfte, om det drejer sig om fem mill. kr. et beløb, som man anser for at være sandsynligt i kommunens vejkontor.

Erstatningsbeløbet på fem mill. kr. er 10 gange større end Københavns samlede udgift til vejarbejderne i mosen. Resten af pengene til vejene, godt 20 mill. kr., betales af statskassen.

I virkeligheden betyder dette, at kommunens vejkontor må udbetale en halv mill. kr. til en plan, som Borgerrepræsentationen har vedtaget, medens et andet kontor inddriver flere millioner kr. i erstatning på grund af den samme vedtagelse.

Anker

Samtidig sidder man på et tredje kontor og forsinker vedtagelsen af en fredningsdeklaration på Utterslev Mose. Det betyder, at den 200 hektar store park stadig er fredløs, og at indgreb i parken ikke kan ankes videre end til Københavns Fredningsnævn.

Formanden for overfredningsnævnet, kontorchef J. Garde, bekræfter, at denne øverste ankeinstans ikke kan komme ind i billedet før der foreligger en fredningsdeklaration.

Derimod har Overfredningsnævnet for snart 10 år siden afvist nogle vejplaner, som Gladsaxe Kommune havde i mosen på nøjagtig det samme sted, hvor København nu buldrer løs med et motorvejslignende projekt. Dengang drejede det sig om en vej, der skulle gå i øst-vestlig retning, hvor der nu er tale om en vej i nord-sydlig retning.

Mange læsere har reageret skarpt mod de nye indskrænkninger af mosens areal. De har ønsket øjeblikkelig stop for vejarbejderne: — Vi er simpelt hen nødt til det, før vi går til grunde i stenørken og forurening, skriver E. Bengtson, Måløvgårdsvej 86, Ballerup.

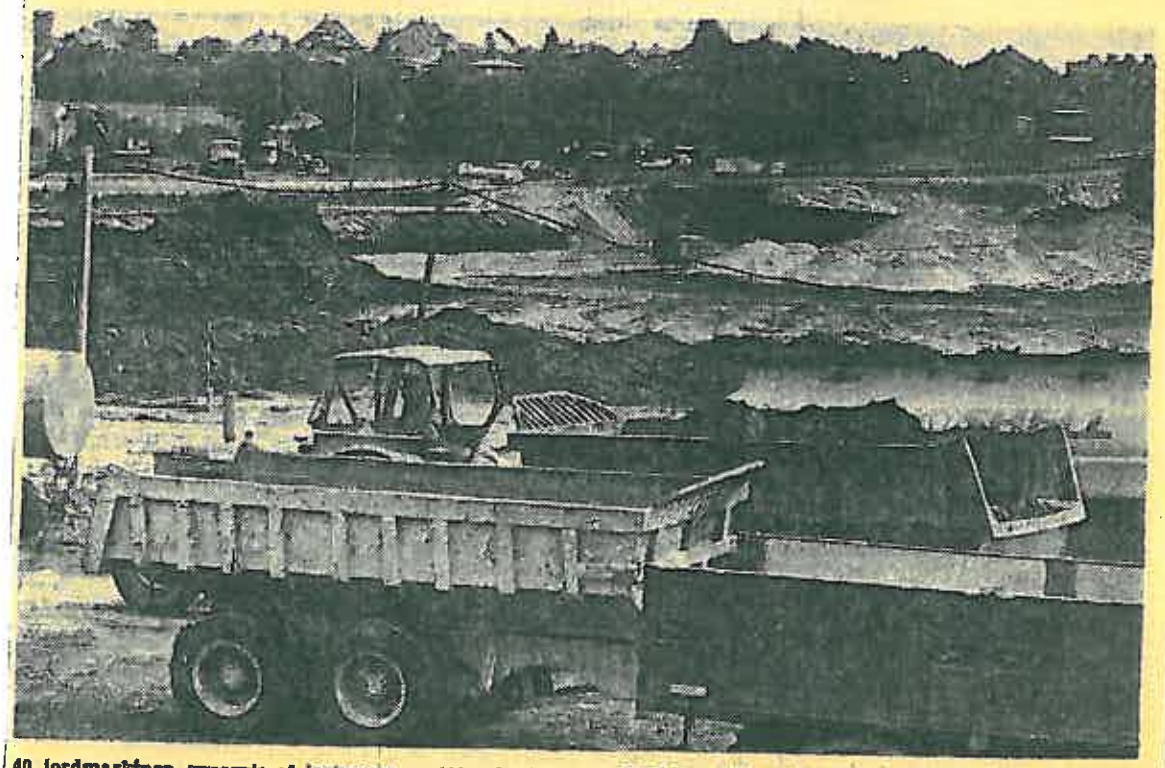

40 jordmaskiner, mesevis af lastvogne og 100 arbejdere er i færd med at foretage vældige udgravninger i Utterslev Mose.

Arkitektstuderende bruger sagen om Utterslev Mose som studieopgave

Protester fra lokalrådet mod mosens ødelæggelse

Lokalrådet i nordvestdelen af København protesterer nu mod ødelæggelsen af Utterslev Mose.

Protesten er sendt til borgerrepræsentationen og magistraten og er underskrevet af lokalrådsformanden Knud Thomsen og sekretæren Villy Andreasen.

I protesten tales om „den ligegyldighed, der er udvist fra Københavns kommunale myndigheders side over for et af Københavns kønneste områder, nemlig Utterslev Mose".

Lokalrådet gør opmærksom på, at man allerede i 1938 ville frede Københavnsegnens grønne områder, bl. a. Utterslev Mose, og at der i 1940 blev udført et stort, prisværdigt arbejde med at sanere mosen.

Godsbanen

I brevet omtales også den såkaldte „Godsbanering", en indre ringgade i København, som på visse strækninger er planlagt således, at gaden følger Københavns jernbanelinje til godstransport. Lokalrådet finder, at det er forkert at placere en så trafikeret motorlinje gennem mosen og tæthbeboede områder.

I Danmarks Naturfredningsforening er man klar til at „køre kanoner i stilling", hvis en otte-sporet „Godsbanering" skal føres gennem den sydlige del af Utterslev Mose.

Løbet er kørt

Derimod mener et medlem af foreningens tekniske udvalg, arkitekt Gerke Hansen, at det nu er udelukket at gribe ind mod planerne om den store trafikmaskine, som 100 mand og 40 gravemaskiner er i gang med i mosen.

— Det løb er kørt, siger Gerke Hansen om en vandledningsvej, der skal gå fra Tingbjerg over Høje Gladsaxe til Buddinge Torv.

— Vi har sagt alt det onde, der kan siges om den 20 år gamle vejføring, hvoraf en del desværre ligger uden for de områder, vi har forlangt fredet.

På møder i 11969 fik Naturfredningsforeningen oplyst, at vandledningsvej ikke var overflødiggjort. Derfor gik vi med til planen, men under den forudsætning, at den blev neddæmpet på omgivelserne gennem beplantning m. m.

— Ændrede det ikke ved foreningens indstilling, at der nærmest var tale om et „hjulspor" i 1950 i forhold til den trafikmaskine, der nu bygges i mosen?

— Vi havde ikke andre muligheder på det tidspunkt end at godkende. I dag kan jeg godt se, vi måske burde have forlangt en kendelse, så projektet også havde været behandlet i Overferdningsnævnet, men det gjorde vi blot ikke dengang, slutter Gerke Hansen.

Elev-opgave

En snes arkitektstuderende i landskabsafdelingen på Arkitektskolen i København vil sammen med deres lærere arrangere en høring om ødelæggelserne af Utterslev Mose. Eleverne samler i disse dage materiale sammen fra myndigheder i Københavns og Gladsaxe kommuner, Vejdirektoratet, biologer, ornitologer, fredningsudvalg og blandt aktionsgrupper i Høje Gladsaxe og Tingbjergbebyggelsen ,hvor man har prosteteret mod de store vejprojekter i mosen.

Leder af holdet, arkitekt Peter Brogaard siger:

— Vi har givet eleverne opgaven på grundlag af de artikler, Politiken har haft om sagen. Ved høringen venter vi at få et nøjagtigt billede af forholdene omkring vejplaner i Utterslev Mose, og på dette grundlag regner vi med en konklusion.

„Grove løjer"

Et par af „vidnerne" til høringen, magister Preuss og Pelle Harild er i færd med at foretage undersøgelser over, hvad der er sket med fuglelivet efter at man fik stoppet giftig spildevandsudledning og andet kloakudløb i mosen.

— Vi har sporet en betydelig bedring. Der er kommet flere blishøns og andre fuglearter. På den baggrund er det grove løjer, at man nu bygger veje på vigtige græsningsarealer for fuglene, siger Pelle Harild.

Leif

Læs lederen side 12.

Krav om høring af ødelæggelserne af Utterslev Mose.

HUSUM BLADET – D. 14 OKTOBER 1971.

Utterslev Mose bliver atter idyl - hævder amtet

Men kendsgerning er, at planerne stammer fra en tid, da der var natur nok, og siden har man glemt at ændre planerne.

Den megen kritik af jordarbejderne ved Utterslev mose i forbindelse med vandledningsvejens tilslutning til Hareskovvejen, har fået Københavns Amt til at bide fra sig. I en udsendt redegørelse hævdes, at stedet nok skal få sit idylliske præg tilbage, når arbejdet er færdigt i løbet af næste år.

Samtidig gives en redegørelse over vandledningsvejens historie, som skal være en undskyldning for, at der over naturskønne områder anlægges en vej.

Planerne stammer helt tilbage fra 1931, da både Gladsaxe og Københavns kommuner vedtog en vandledningsvej fra Buddinge torv til Hareskovvej. Den nye bebyggelse i Høje Gladsaxe og det nye boligområde i Tingbjerg, skal have fremskyndet planerne nu. Hidtil er investeret 10 mill. kr. i anlægget, og i samarbejde med fredningsmyndighederne, er tilslutningsveje anlagt mere frit end normalt, så udsynet over Utterslev mose ikke ødelægges. Amtet hævder endvidere, at kun et par procent af det samlede moseareal vil blive opslugt af den nye vej.

Så vidt amtet, men tilbage står nok den kendsgerning, at da planerne i 1931 første gang blev forelagt, var der nok af friarealer rundt om København. Planerne blev udskudt, og i takt med tiden blev der færre og færre friarealer. Og så glemte man simpelthen at ændre det første projekt. For ingen skal fortælle, at man havde disponeret så grænseløst uforsigtigt med det naturskønne område, såfremt planerne skulle på tegnebrættet i dag.

HUSUM BLADET – D. 21 OKTOBER 1971.

Motorvej gennem Brønshøj?

»Vandledningsvejen« er en realitet, mere foruroligende er planerne om en motorvej, der vil spolere mosen.

Trods stigende protester kan intet hindre etableringen af den såkaldte »Vandledningsvej«, som trods alt på kreditsiden kan notere, at den bliver til et tiltrængt åndehul for det indeklemte Tingbjerg.

Langt mere foruroligende er de planer, som med mellemrum dukker op om en nordlig »godsbanering« – en rigtig motorgade – som totalt ville skæmme mosen og ødelægge store beboelseskvarterer i Brønshøj.

Projektet går i store træk ud på en linieføring fra Lyngbyvej over Bispebjerg-Bellahøj til Vanløse. Helt konkret skal »godsbaneringen« i sin nordlige ende begynde ved Havsgårdsvej, videre til den gamle Emdrup station, ad Skovstjernevej, Fladstjernevej, Pragtstjernevej og Frederiksborgvej for at gå ud i mosen syd for Rådvadvej, og her vil vejen æde en betydelig bid af mosen.

Herefter skulle vejen passere Frederikssundsvej videre nord om Degnemosen følge Håbets Alle og Tuxensvej og tage stik mod Vanløse. Såfremt planen realiseres, vil det sige, at en række af Brønshøjs gamle villakvarterer må lade livet for den nye motorvej.

Det skal slås fast, at planerne på intet tidspunkt er vedtaget, men det er en kendsgerning, at der ligger fuldt udarbejdede skitser til dette uhyggelige projekt i Vejdirektoratet.

Politikerne vil i første omgang få projektet forelagt, men forhåbentlig bliver det fejet af bordet med det samme. Dette vejprojekt har så uhyggelige perspektiver, at det aldrig bør komme længere end til Vejdirektoratets papirkurv.

BRH. AVIS – D. 11 NOV. 1971.

Vandledningsvejen:

Om sagligheden bag protesterne

Hosstående bringer vi specielt udarbejdet tegning for bygningen af Vandledningsvej, som »Stadsingeniørens Direktorat« har fremstillet for os. Tegningen omfatter hovedsageligt det afsnit af vejanlægget, som falder indenfor grænserne af mosens parkanlæg. Resten af vejen mod Tingbjerg vil ligge på umatrikulerede arealer, tilhørende Københavns kommune, og omfattes ikke af parken. Ligeledes går grænsen til Gladsaxe gennem tegningens nordre afsnit.

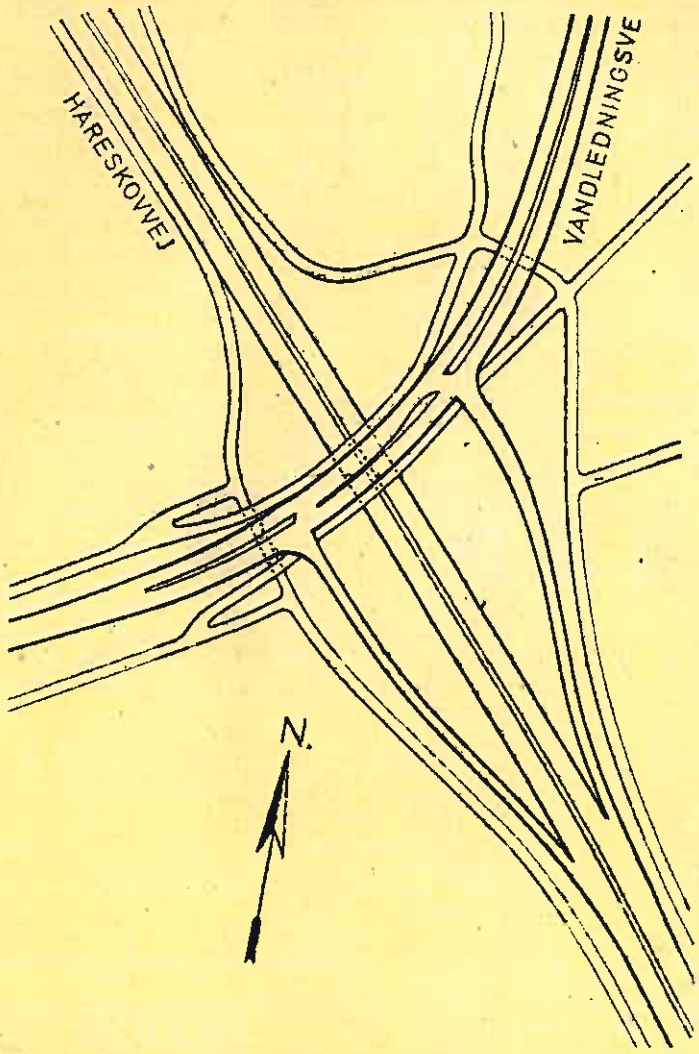

Tegningen viser det område, der gennem senere tid har været genstand for såvel avisomtale, protester, demonstrationer som hærværk. Passerer man i dag området, må man medgive, at de opkastede jorddynger og afskrællede græsarealer tager sig, mildt sagt, mindre flatterende ud. Synet kan ryste enhver gammel brønshøj'er og Husumboer, der fra svundne årtier har været vant til at se mod grønne, vidtstrakte arealers tilsyneladende uendelighed. Sådan havde vi også gerne set området i dag. Men hvem ville nu undvære Hareskovvej med dens bekvemme gennemkørselsmuligheder, som senere vil føre helt til Nordkysten? Næppe ret mange. Med hensyn til Vandledningsvej blev skellinien ikke draget med Hareskovvejs indvielse 1946. Derimod med opførelsen af den fra mosen og Brønshøj lidet flatterende udseende betonbebyggelse, »Høje Gladsaxe«, der kom til at danne ramme for mosearealets tidligere uendelige udsyn. Og ingen smuk ramme kan man ikke karakterisere den som. Kun om aftenen i vinterhalvåret, hvor de mange oplyste vinduer spejler sig i vandet med lunt skær, forekommer betonkasserne tilforladelige. Men opførelsen af disse boligmasser, som også på forskellig anden måde senere har været genstand for megen kritik, blev skelsættende for Vandledningsvejs bygning. I 1963 blev der på Gladsaxe Rådhus afholdt et møde mellem Gladsaxe kommune, »Høje Gladsaxe«, Københavns amtskommune og Københavns kommune, hvor Gladsaxe kommune og repræsentanter fo »Høje Gladsaxe« pressede hårdt på for at få gennemført bygningen af Vandledningsvej snarest muligt. Kommunen for at få aflastet sine smalle villaveje og Søborg Hovedgade for den stærkt øgede trafik »Høje Gladsaxe« havde påført, og beboerne for at få en hurtigere og mere bekvem tilkørsel til byen. Begge parter henviste til den af 1931 indgåede aftale mellem daværende Gladsaxe sogneråd og Københavns kommune om senere bygning af Vandledningsvej. Heroverfor stod Københavns kommune mindre begejstret. Man erkendte det fremlagte behov, men henviste til, at København først måtte have udbygget sin planlagte Borups Allé-linie for effektivt at kunne modtage en øget trafikstrøm fra Hareskovvej. Som bekendt krakkede det entreprenørfirma, som skulle have bygget den ny vejforbindelse fra Aagade til Borups Allé, hvilket man ikke kunne forudse i 1963, da man måtte indgå aftalen.

Mens Københavns kommune således mere eller mindre blev presset til at indgå aftale om nuværende bygning af Vandledningsvej, der sluttelig skal føre ud i Buddinge Torv og videre til Helsingørvejen, må det forekomme ejendommeligt, at borgmester Erhard Jacobsen senere skal have udtalt, at han ikke agter at medvirke til at gennemføre vejen i sidste fase til Buddinge Torv. Skal denne mulige udtalelse mon søges i den omstændighed, at Gladsaxe kommune efter indgåelsen af aftalen med København i 1931 har givet tilladelse til opførelse af en stor færet[illegible] ejendom omkring 1960 netop på det sted, hvor Vandledningsvej efter planerne skal udmunde i Buddinge Torv?

København holdt aftalen

Mens Gladsaxe kommune [illegible] synes at bakke ud af vejb[illegible], som takket vare demonstrationer og hærværk er blevet blæst op til en »affære«, har Københavns kom-

Danmarks Naturfredningsforening:

BRH. AVIS - D. 18 NOV. 1971.

Nu skal mosen fredes

Man vil ikke tolerere yderligere indgreb i parkarealet og vender sig skarpt mod ideer om ødelæggende »godsbanering«

På et møde med pressen, afholdt af „Danmarks Naturfredningsforening" torsdag sidste uge, blev foreningens syn på forholdene omkring Søborg og Utterslev Mose trukket klart op. Især verserende planer om at føre en enorm vejføring over mosen under betegnelsen „Godsbaneringen" blev utvetydigt stemplet som aldeles uakceptabel, og foreningen vil energisk modsætte sig et sådant projekts gennemførelse. Ligeledes vil man gå mod enhver eventuel plan om yderligere vejbygninger i eller langs parken. Hvad angår „Vandledningsvej" har Naturfredningsforeningen undladt at indanke bygningen af vejen for Overfredningsnævnet, dels under hensyn til at vejanlægget kun berører et beskedent areal bag parkens grænser, dels fordi man har fået udvirket forskønnende ændringer af projektet og dels fordi der foreligger tungtvejende trafikale hensyn for vejens gennemførelse.

Problematikken omkring den aktuelle bygning af vandledningsvej optog en væsentlig del af mødet, hvorunder talrige spørgsmål fra de forsamlede journalister samlede sig om foreningens stillingtagen til vejbygningen. Indledningsvis fik pressen forelagt en redegørelse for vejens projektering, som går 40 år tilbage. Omkring 1923 opførte Københavns Vandforsyning sine højdebeholdere på Tinghøj og påbegyndte da nedlægning af to store vandledninger fra Tinghøj ind til København, som skulle føres tværs over Søborg Mose. Samtidigt blev en tidligere betænkning om hovedstadens udfaldsveje bragt i anvendelse og en påtænkt vej over mosen indledt ved at man anvendte overskudsjord fra Tinghøj til at bygge en dæmning tværs over mosen, adskilt af en bro. I dæmningen og broen blev vandledningerne nedlagt, og hermed var fundamentet for nuværende Hareskovvej lagt. I 1931 indgik daværende Gladsaxe sogneråd og Københavns kommune overenskomst om at forberede bygning af en vej fra Gladsaxe nord om mosen til Husum, og allerede samme år blev der foretaget udgravning af bakken nord for mosen, og siden har man foretaget forskellige udfyldninger og „opmagasinering" af jordmasser med henblik på dette arbejde, senest under oprensningen af mosen og bygningen af Hareskovvejen i 1940-42. Som det fremgår af „Kraks kort over København" og „Politikens kort over København" fra mere end 30 år har vandledningsvejs projektering været angivet, hvorfor den aktuelle bygning ikke kan forekomme overraskende for nogen.

På spørgsmålet om, hvorfor „Danmarks Naturfredningsforening" ikke havde indbragt vejbygningen for Overfredningsnævnet, forklarede man, at man stedse havde fulgt sagen, og havde haft lejlighed til at blive hørt i projektets udformning, hvorefter man havde fået udvirket, at udfletningsanlægget havde fået et mindre omfang end først projekteret, og at man herudover havde henstillet, at anlægget tilplantes. Ligeledes havde man fra foreningens side lagt vægt på, at vejbelysningen bliver udformet således, at den bliver til mindst mulig gene for omgivelserne. Da det overfor foreningen var godtgjort, at vejens betydning er øget i senere år gennem sin forbindelse mellem på den ene side „Høje Gladsaxe"-bebyggelserne med ca. 6.000 beboere og på den anden side „Tingbjerg"-kvarteret med ca. 10.000 beboere og Hareskovvejens linieføring til og fra bycentret, såvel som den nuværende belastning fra disse kvarterer tynger de i forvejen stærkt tyngede trafikårer som Søborg Hovedgade, Frederikssundsvej og Mosesvinget-Pilesvinget, afstod man fra Naturfredningsforeningens side at indbringe sagen for Overfredningsnævnet. Man havde ikke tiltro til ændring af status quo.

Denne beslutning må også ses i relation til den omstændighed, at vandledningsvej kun i beskedent omfang berører parkarealet, da størstedelen af vejføringen ligger på arealer, som ikke falder indenfor mosens parkområde, ligesom udformningen af vejanlægget er projekteret med størst mulig hensyntagen til omgivelserne af havearkitekt Ole Nørgård.

– Men straks efter dette møde vil foreningen rejse krav overfor fredningsnævnet om en hurtig afgørelse af den endelige fredningskendelse af mosen, sagde foreningens direktør, H. Sune Ebbesen, som tilføjede:

– Angående den meget omtalte „Godsbanering" vil „Danmarks Naturfredningsforening" ikke kunne acceptere, at et sådant projekt kommer til at berøre mosen, ligesåldt som vi vil kunne acceptere andre projekter i den retning. Nu må der ikke ske mere med mosen.

HUSUM BLADET 29 MAJ 1974.

Voldgraven stinker, fordi vandtilførslen svigter

Der må pumpes vand fra Harrestrup Å, hvis lugten skal væk

Stanken fra den idylliske voldgrav i Husum stammer formentlig fra den stadig ringere vandtilførsel. Oppumpning fra Harrestrup å er en af løsningerne.

Voldgraven lugter, fordi vandtilførslen svigter

Der må pumpes vand fra Harrestrup Å, hvis lugten skal væk

For nogen tid siden havde vi i Husum Bladet et læser brev om lugtgener fra Voldgraven. Det medførte aktivitet fra politikerne. Kurt Brauer, SF, har således henvendt sig til borgmester Edel Saunte for at få problemet belyst, og som det fremgår andet steds, har også borgerrepræsentant, Alsing Andersen, Socialdemokratiet, interesseret sig for spørgsmålet.

Regnvandsledning

Af den lange kommisionsberetning fremgår det, at lugten ved voldgravene i Husum formentlig stammer fra den stadig ringere vandtilførsel. Problemets løsning synes enten at være oppumpning fra Harrestrup Å eller supplering af vandtilførslen ved etablering af en regnvandsledning.

Det fremgår endvidere af kommissionens beretning, at lugten næppe stammer fra spildevandstilførsel. Spildevandet fra industrierne i Gladsaxe blev nemlig ført uden om mosen og voldgravene for flere år siden. I første omgang var man af den opfattelse, at lugten skyldtes blå-grønalger, men siden har man forladt den teori.

I stedet gav man sig til at undersøge vandbalancen, og er nu kommet til det resultat, at lugten skyldes for lidt vand i gravene.

Voldgraven skal bevares

Fra Alsing Andersen har vi modtaget følgende:

Spørgsmålet om forureningen af Voldgraven og af Utterslev mose dukker op med mellemrum. Senest har J. Nybro Christensen rejst spørgsmålet her i Husum Bladet den 9. april. Når J. Nybro Christensen spørger, om tilstanden nu skyldes fortsat forurening eller manglende vandtilstrømning, må svaret nok være det, at de senere års bekæmpelse af forureningen, der har givet gode resultater, også har betydet en mindre vandtilstrømning. Hvordan dette vil påvirke vandbalancen bliver i disse år målt regelmæssigt og en kommissionskendelse har sat fristen for resultatet af disse målinger til 1. april 1975. Til den tid må man så afgøre, om det blot er en stærkere vandtilførsel, der skal til - og i så fald hvorfra man skal hente vandet (evt. ved pumpning af vand fra Harrestrup å) - eller om der kræves andre foranstaltninger.

Både Voldgraven og Mosen indgår jo i det naturskabte vandsystem fra bl.a. vandløbene i Gladsaxe kommune gennem Voldgraven og Damhusåen til Kalveboderne - og gennem Mosen og diverse vandløb til bla. Lundehussøen og videre til søerne i København. For snart mange år siden begyndte industri-forureningen af vandløbene i Gladsaxe, hvilket ødelagde Mosen og Voldgraven. Da Gladsaxes rensning ikke var tilstrækkelig, anlagde København for nogle år siden en kloakledning, der nu fører vandet fra Gladsaxe uden om Voldgraven og Mosen (man vil i Husum huske de store opgravninger Korsagerallé-Glumsøvej til Spangen). Samtidig foretog man en kemisk rensning af vandet i Mosen og har fået fine resultater ud af det.

Både Voldgraven og Mosen er under stadig observation, så man senest 1. april næste år præcis ved, hvad man skal gøre for at bevare hele området som en naturpark med frisk vand. Alsing Andersen, MB

HUSUM-BLADET. D. 4 JULI 1974.

Videnskabens sejr over forureningen i Utterslev Mose

Nyt svensk vidunderpulver har netop gået sin sejrsgang på Lyngby sø - skal nu bruges i Utterslev Mose

Dyrelivet er ved at vende tilbage til Utterslev mose, men helt fri fra at være forurenet er mosen dog ikke. Men et svensk vidunderpulver kan hjælpe.

Videnskabens hastige fremskridt kan gøre Utterslev Mose så ren som i gamle dage.

Et svensk firma har udviklet et pulver, som skal drysses på en snavset vandoverflade. Dette vil beyirke, at al snavs i løbet af kort tid vil synke til bunds, hvor man så med slamsuger kan suge urenhederne op.

B. Lindegård-Olsen, sekretær i Danmarks Naturfredningsforening: -Vi har netop afslutter denne proces på Lyngby sø, hvor resultaterne har været langt over forventning. Vi sluttede midt i juni, så endnu foreligger eksperimentets rapport ikke, men der er ikke tvivl om, at Utterslev Mose kan renses yderligere ad denne vej. For Lyngby sø er der tale om en betydelig forbedring.....

Tonsvis af pulver

Det drejer sig om tonsvis af det svenske vidunderpulver, der skal drysses på en så stor overflade som Utterslev Mose, Lindegård Olsen er overbevist om, at det kan betale sig.

Gladelig overrasket

I et inerview med Husumbladet for omkring fire år siden udtalte Lindegård Olsen, at man ikke skulle vente at have mosen renset før tidligst i 1975, men til hans store glædelige overraskelse er rensingsarbejdet i mosen skredet langt hurtige frem end ventet. Den heftige debat omkring svineriet i mosen gjorde sit. Alle er forlængst holdt op med at sende spildevand ud i mosen, og i de seneste fire år har man med et vist held forsøgt ad kemisk vej at bekæmpe forureningen og bringe det før så rige dyreliv tilbage.

Siden 1970 er det gået meget fremad, men der er endnu et skridt at tage inden mosen er helt forureningsfri!!